

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra tělesné výchovy a sportu

Bakalářská práce

Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Kosmákovy župy spolku Orel

Vypracoval: Jan Dolák

Vedoucí práce: PhDr. Tomáš Tlustý, PhD.

České Budějovice, 2021

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

University of South Bohemia in České Budějovice

Faculty of Education

Department of Sports Studies

Bachelor thesis

The history of physical education and sport in unions of the Kosmák region of Orel

Author: Jan Dolák

Supervisor: PhDr. Tomáš Tlustý, PhD.

České Budějovice, 2021

Bibliografická identifikace

Název bakalářské práce: Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Kosmákovy župy spolku Orel

Jméno a příjmení autora: Jan Dolák

Studijní obor: Tělesná výchova a sport (jednooborové)

Pracoviště: Katedra tělesné výchovy a sportu PF JU

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Tomáš Tlustý, PhD.

Rok obhajoby bakalářské práce: 2021

Abstrakt:

Bakalářská práce pojednává o historii tělesné výchovy a sportu v Kosmákově župě spolku Orel. Kosmáková župa vznikla odsouhlasením k rozdělení Západoomoravské župy na valném sjezdu Československého Orla 31. července 1947. Jmenovaná župa má sídlo ve Znojmě a jednotlivé jednoty jsou ze Znojemska. Činnost této župy byla ovšem zastavená komunistickým režimem. Po dlouhých letech v komunistickém režimu se župu podařilo obnovit 1. ledna 1996. V jednotlivých fázích po obnovení vznikaly jednoty, které však na orelské scéně nevydržely a ukončily svoji činnost. Nyní má Kosmáková župa 6 jednot: Mramotice, Pavlice, Přeskáče, Únanov, Vémyslice a Znojmo. Práce dále objasňuje život patrona župy Václava Kosmáka. Sekundárně se zaměřuje na průběh činností organizace Orel od prvopočátku až do současnosti a popisuje osobnost orelské tělesné výchovy Jana Šrámka.

Klíčová slova: Orel, české země, jednoty, funkcionáři, tělesná výchova a sport, katolicismus

Bibliographical identification

Title of the bachelor thesis: The history of physical education and sport in unions of the Kosmák region of Orel

Author's first name and surname: Jan Dolák

Field of study: Physical Education and Sport (single major)

Department: Department of Sports studies

Supervisor: PhDr. Tomáš Tlustý, PhD.

The year of presentation: 2021

Abstract:

The bachelor's thesis deals with the history of physical education and sport in Kosmák County Orel. Kosmák County was established by agreeing to the division of West Moravian County at the General Congress of the Czechoslovak Eagle on July 31, 1947. The named county is based in Znojmo and the individual units are from the Znojmo region. However, the activities of this county were stopped by the communist regime. After many years under the communist regime, the county was successfully restored on January 1, 1996. In the individual phases after the restoration, unities were formed, but they did not survive on the Eagle scene and ceased their activities. Kosmák County now has 6 units: Mramotice, Pavlice, Přeskáče, Únanov, Vémyslice and Znojmo. The work further clarifies the life of the county patron Václav Kosmák. Secondly, it focuses on the course of Orel's activities from the beginning to the present and describes the personality of Orel's physical education, Jan Šrámek.

Keywords: Orel, Czech lands, union, functionaries, physical education and sport, Catholicism

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě archivovaných Pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

Poděkování

Děkuji panu PhDr. Tomáši Tlustému, PhD., za odborné vedení mojí bakalářské práce. A také děkuji všem, kteří mi pomohli shromáždit veškerý materiál k vytvoření této práce. Na závěr děkuji svojí rodině za veškerou podporu v průběhu studia.

Obsah

1 Úvod	6
2 Metodologie	8
2.1 Cíl, úkoly, předmět práce	8
2.1.1 Cíl práce.....	8
2.1.2 Úkoly práce	8
2.1.3 Předmět práce.....	8
2.2 Metody práce	8
2.3 Rozbor pramenů a literatury	9
3 Stručná historie katolické tělovýchovné organizace Orel	12
3.1 Historický přehled Orla v Českých zemích do roku 1918	12
3.2 Historický přehled Orla v období první republiky	16
3.5 Historický přehled Českomoravského Orla v období Protektorátu Čechy a Morava	33
3.6 Historický přehled Československého Orla v období od roku 1945 až po současnost	40
3.7 Stručná biografie významné orelské osobnosti Jana Šrámka	51
4 Stručná historie Kosmákovy župy	55
4.1 Osobnost Václava Kosmáka.....	57
4.2 Jednota Mramotice	59
4.3 Jednota Pavlice	60
4.4 Jednota Přeskáče	66
4.5 Jednota Únanov	66
4.6 Jednota Vémyslice	76
4.7 Jednota Znojmo	78
5 Závěr	80
Prameny a literatura	83
Poznámkový aparát	85

1 Úvod

V životě člověka je snad kromě myšlení pohyb nejdůležitější činností. V dávných dobách umožňoval člověku obstarávat obživu, hájit území pro své potomky a celou řadu dalších činností, které patřily k nezákladnějším lidským potřebám. Ne jinak tomu bylo i v dalších stoletích, kdy zejména lidé poddaní měli pohybu víc než dost, neboť se starali o rodinu, ale museli sloužit i svému pánovi, kterému byli poddaní.

Pohyb v těchto dobách je však nutno rozdělit dle společenských skupin. Jinou formu pohybu byli nuceni vyznávat poddaní pracující celý den na polích, jiný pohyb vyznávala šlechta oddávající se radovánkám ve svých sídlech či zámcích. K velkým změnám v pohybu lidstva došlo s příchodem průmyslové revoluce, kdy valná část lidí přestala pracovat na poli a šla pracovat do manufaktur a továren.

Počátkem 20. století teprve začínala doba automobilů. Lidé se dopravovali většinou pěšky nebo na povozech. Nebyli ovlivňováni dnešními moderními médii a ve svých volných chvílích se po splnění pracovních povinností věnovali i svým zálibám. Vznikaly různé spolky počínaje kulturními (divadla, pěvecké kroužky) a konče tělocvičnými jako Sokol či Orel. V nich nejvíce mohli lidé uspokojovat svou touhu po pohybu a zdokonalování fyzické připravenosti svého těla. Sokol pod heslem: „*Tělo tuž vlasti služ*“. A Orel pod heslem „*...Modli se a pracuj! Modli se a sportuj.*“ V této době nebyl pro kluky či holky problém vylézt na strom, udělat kotrmelec nebo hvězdu a jiné tělocvičné kousky.

Důvod k vytvoření práce je objasnit široké veřejnosti historický vývoj a přiblížit jim fungování takového tělovýchovného spolku. Dalším důvodem výběru tohoto tématu je poznat více orelskou společnost, jejichž práce, víra, odvaha a vytrvalost nás nadchla.

Dalším z důvodů výběru tématu bakalářské práce byl, že autor bydlí nedaleko ústředí župy a blízko všech jednot pro případné schůzky s představiteli jednotlivých jednot a získávání informací o daných jednotách.

Práce je rozdělená do dvou kapitol. První kapitola je věnována obecně historií organizace Orel v dobách před a po 1. světové válce. Významnými událostmi Orla v roce 1922 a 1929. Rozkvetu organizace ve 20. a 30. letech. Zaměřuje se také na období kolem 2. světové války až do nástupu komunismu v roce 1948 a poté se věnuje obdobím v další obnově organizace Orel po roce 1989, kdy padl komunistický režim.

Rovněž je zaměřená na nejvýznačnější osobnost Orla Jana Šrámka. Druhá kapitola je orientovaná k stručné historii Kosmákovy župy a životu patrona této župy Václava Kosmáka. Kosmákovu župu nyní tvoří 6 jednot. Jednotlivé jednoty se vyskytují nedaleko Znojma v Jihomoravském kraji. Před rozdělením Západo-moravské župy Václava Kosmáka disponovala 5 okrsky. První okrsek byl na Jihlavsku, druhý na Třebíčsku, třetí na Znojmsku, čtvrtý na Velkomezeříčsku a pátý byl Moravskobudějovický. A ve stejné kapitole jsou zařazeny i informace o jednotlivých jednotách. Například informace o jejich založení, aktivitách spojené s činností, stavby orloven, provozování sportů a dalších historických událostí.

2 Metodologie

2.1 Cíl, úkoly, předmět práce

2.1.1 Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je na základě pramenného poznání zpracovat historii tělesné výchovy a sportu v jednotách Kosmákovy župy spolku Orel. Podružným cílem je popsat stručný historický vývoj Československého Orla od jeho počátku až do současnosti a nastínit život významných orelských osobností, které s tímto tématem bezprostředně souvisí.

2.1.2 Úkoly práce

- Provést detailní obsahovou analýzu všech dostupných souvztažných písemných, fotografických a filmových pramenů, dobových periodik, literatury, vzpomínek pamětníků a internetových zdrojů.
- Zpracovat souhrnný přehled vývoje Československého Orla a rozčlenit ho do jednotlivých časových úseků.
- Detailně zpracovat historii Kosmákovy župy, a to se zaměřením na tělesnou výchovu a sport v jednotlivých jednotách.
- Shromáždit kvalitní dobové fotografie. Ty upravit a začlenit do textu.

2.1.3 Předmět práce

Z hlediska **územního** je předmět práce směřován k samotnému území Československé republiky. Z hlediska **časového** je předmět práce orientovaný do období od samotného počátku organizace Orel až po současnost. Z **věcného** hlediska je předmět práce směřován k historickému pochopení samotného Orla a jeho fungování na poli tělesné výchovy a sportu.

2.2 Metody práce

Jedná se o historickou práci z dějin tělesné výchovy a sportu. Během jejího zpracovávání byl kladen velký důraz na prostudování veškeré dostupné literatury, kronik, internetových zdrojů a osobních vzpomínek.

Historická fakta jsou v této práci popsány podle metod historického výzkumu užívaných běžně v pracích tohoto druhu. Nejčastěji užívaná metoda byla metoda přímá, jež používá jednoduchý popis historické skutečnosti. Tato metoda byla prakticky využívána ve všech kapitolách celé práce. V menší míře byla využita biografická

metoda. Konkrétně byla použita individuální biografie, a to v podkapitolách pojednávajících o Václavu Kosmákovi a Janu Šrámkovi. K vlastnímu zpracování dat bylo, vzhledem ke svému monotematickému charakteru a přesně vymezenému období, využito diachronního přístupu k historickému vývoji. Tento přístup se v podstatě shoduje s progresivní metodou, která sleduje a zachycuje minulé události tak, jak po sobě následovaly z minulosti do doby aktuální. Ta je využita převážně v kapitole – Historický přehled Orelstva v období první republiky. V textu se místy objevuje i metoda indukce, která přechází od jednotlivých faktů k obecnějším údajům. Induktivní metoda jde ruku v ruce s dedukcí. Deduktivní metodu využíváme při nahromaděném faktografickém materiálu a je třeba se v něm zorientovat a porozumět. Tyto dvě metody se využívaly zejména v kapitolách o jednotlivých jednotách.

2.3 Rozbor pramenů a literatury

Kvůli obsáhlému dokumentačnímu charakteru bylo práci věnováno maximální množství dostupných historických zdrojů, použité dobové fotografie a pohlednice. Vzhledem k rozsáhlému formulování předmětu práce se vyskytl problém ve značné nevyváženosti a nerovnosti výskytu zužitkovaných faktů ve zpracovaných zdrojích. V práci je použito velké množství tištěných pramenů, literatury, periodik, dobových fotografií a pohlednic.

Hlavním zdrojem pro zpracování přehledu historie organizace Orel v této bakalářské práci byla periodika *Orel (Ústřední list Československého Orelstva)*,¹ ve které se vyskytují fakta o činnosti Orla i s dobovými fotografiemi. V menší míře pak byla zpracována periodika *Orel (Věstník křesť.-sociálního Orla československého)*² a *Orelský věstník (List středočeské orelské župy Pospíšilovy)*.³ Tato periodika se věnovala a popisovala činnosti Orla, jeho chod apod. Velké množství informací na zpracování práce byla čerpána z monografie *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*.⁴ Odsud byly čerpány informace především z období 30. let. Další fakta k vypracování byla zjištěna z tištěných pramenů *K historii Sokola, Orla a skautingu*

---

¹ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), roč. 1925, 1929–1933, 1935–1940.

² Orel (Věstník křesť.-sociálního Orla československého), roč. 1918.

³ Orelský věstník (List středočeské orelské župy Pospíšilovy), roč. 1931.

⁴ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze).

na Prostějovsku do roku 1948,⁵ *Vznik a stručné dějiny Orla v Čechách 1897–1921*⁶ a *Příručka osvětové práce orelské*.⁷ Z těchto pramenů je sestavena úvodní část práce, vznik a další fakta o organizaci. Zbytek práce byl doplněn z internetového zdroje organizace: <http://www.orel.cz>. Z tohoto zdroje je čerpáno v celé práci. Pro objasnění skutečností o životě nejlivnějšího Orla vůbec byly v práci využity monografie: *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*,⁸ *Křesťanská demokracie očima Jana Šrámka*⁹ a *Sociální působení Msgre. Jana Šrámka v Novém Jičíně v letech 1893–1901*.¹⁰

Informace o osobnosti V. Kosmáka byly v práci čerpány převážně ze závěrečné práce: *Osobnost Václava Kosmáka a jeho přínos pro moravský národopis*,¹¹ *Kukátko čili Život lidský v obrazích*¹² a *Osobnost Václava Kosmáka v kontextu sociální pedagogiky*.¹³ Při zpracovávání kapitol jednotlivých jednot Kosmákovy župy byly využity výhradně archivní zdroje, kroniky a fotografie z daných lokalit. Jedná se tedy o archivy Kosmákovy župy ve Znojmě, archiv Orla v Pavlicích, archiv Orla v Únanově, archiv obce Únanov a z osobního archivu Františka Příbyla. Nejobsáhlejší archivní záznamy se dochovaly právě v Únanově. Dále bylo čerpáno z kronik jednotlivých jednot. Je třeba podotknout, že některé jednoty byly založeny jen několik let zpátky a zatím si nevedou žádnou kroniku, zápisky ani fotografie a bylo tak obtížné o nich sehnat nějaká fakta.

Pro získání fotografií bylo využito všech dostupných zdrojů včetně internetových. Při procházení jednotlivých fotografií a pohlednic se ukázalo, že většina z nich je v horší kvalitě a z tohoto hlediska jsou vybrány jen zachovalé, které jsou součástí této práce. Jednotlivé fotografie byly pořizovány kvalitním fotoaparátem a popsány podle

---

⁵ Slavotínek, I. (2001). *K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948*. Prostějov: Městská knihovna v Prostějově.

⁶ *Vznik a stručné dějiny Orla v Čechách 1897–1921*. (1922). Hradec Králové: Osvětový sbor Brynychovy župy.

⁷ *Příručka osvětové práce orelské*. (1921). Brno: Ústřední Osvětový Sbor Orla Čsl.

⁸ Marek, P. (2004). *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*. Olomouc: Moneta-FM.

⁹ Nováková, R. (2017). *Křesťanská demokracie očima Jana Šrámka*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika).

¹⁰ Štefík, J. (2012). *Sociální působení Msgre. Jana Šrámka v Novém Jičíně v letech 1893–1901*. (Diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, Česká republika).

¹¹ Filipová, E. (2012). *Osobnost Václava Kosmáka a jeho přínos pro moravský národopis*. (Bakalářská práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika),

¹² Kosmák, V. (1876). *Kukátko čili Život lidský v obrazích*. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských.

¹³ Buchtová, M. (2014). *Osobnost Václava Kosmáka v kontextu sociální pedagogiky*. (Bakalářská práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Zlín, Česká republika).

dostupných zdrojů anebo komentářem od funkcionářů jednot. U všech fotografií je v poznámce pod čarou uveden zdroj.

3 Stručná historie katolické tělovýchovné organizace Orel

3.1 Historický přehled Orla v Českých zemích do roku 1918

Za vznik katolické organizace Orel může do jisté míry organizace Sokol. Nepodporoval katolický lid v jejich duchovní kultuře a neměl to ani v plánu. Na základě těchto skutečností se objevovaly konflikty mezi lidmi s vyznáním a Sokolem. Politická a sociální situace doby tomu rovněž nepomáhala.¹⁴ Zpočátku se Sokol s vírou u jednotlivých členů nezabýval, postupem času se však kvůli vydaným encyklikám Lva XIII. vztah k církvi zhoršoval, avšak především kvůli klerikalismu vycházejícího právě z encyklik, ne kvůli osobnímu přesvědčení jednotlivých členů k náboženství.¹⁵ Důkazem je i účast Sokola na sjezdu Volné myšlenky v Praze konaného 8. září 1907, kterého se zúčastnil i na 86 jednot. Jednalo se o mezinárodní akci bojující proti náboženství. To pro katolický lid znamenalo jediné, buď založení vlastní organizace nebo vytvoření tělocvičných odborů při fungujících katolických spolcích.¹⁶

Rok 1896 s sebou přinesl počátky prvního tělocvičného odboru při Jednotě katolických tovaryšů v Praze. Ten však vydržel pouhé dva roky. Na Moravě se dočkali prvních tělocvičných odborů už roku 1902, a to v Líšni u Brna.¹⁷ Ke vzniku prvního tělocvičného odboru bylo nabádáno i v papežských encyklikách Lva XIII., v nichž je poukazováno na to, aby se katolíci více zapojili do společenského života.¹⁸ Orel se soustředil především na mravní a tělesnou výchovu. Převládalo zaměření na zdravotní tělesnou výchovu než na sportovní úspěchy. Orel však nebyl jedinou křesťanskou organizací na území Československé republiky v meziválečném období. Působily zde organizace YMCA (Young Men's Christian Association – Křesťanské sdružení mladých

---

¹⁴ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 85.

¹⁵ Tlustý, T. (2019). Počátky a vývoj orelské organizace v Čechách do roku 1914. *Česká kinantropologie*, 23(1–2), 62–77.

¹⁶ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 85.

¹⁷ Štumbauer, J., Tlustý, T., & Malátová R. (2015). *Vybrané kapitoly z historie tělesné výchovy, sportu a turistiky v českých zemích do roku 1918*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, s. 86

¹⁸ Slavotínek, I. (2001). *K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948*. Prostějov: Městská knihovna v Prostějově, s. 8.

lidí), YWCA (Young Womens Christian Association – Křesťanské sdružení mladých žen) nebo křesťanští turnéři v Československé republice.¹⁹

Morava se stala iniciátorem orelského hnutí. Metod Hošek, farář z Líšně, se zasloužil o první křesťansko-sociální tělocvičný odbor, který byl nenuceně zřízen na schůzi dne 5. července 1902 při Katolické jednotě sv. Josefa v Líšni u Brna. Následovala katolická jednota Cyrilometodějská, kde je zrod dalšího tělocvičného odboru na Moravě, o který se zasloužil farář Ignát Nepustil.²⁰

Na IV. sjezdu Křesťansko-sociální strany ve dnech 21. a 22. srpna 1904, došlo k odhlasování rezoluce, která pojednávala o upadající tělesné zdatnosti lidí převážně dělnictva. Dále bylo odsouhlaseno, aby se křesťansko-sociální spolky staraly o své členy a ve volných chvílích členstva pořádaly kulturní akce. Těmto spolkům je též doporučeno založit tělocvičné odbory. Na popud této rezoluce byl roku 1905 J. Šrámkem vytvořen výbor pro zřizování tělocvičných odborů. Vedle J. Šrámka zde zasedali i V. Sedláček, F. Žďárský, B. Dražil, K. Kron, J. Stríž, J. Hamrle a F. Svoboda. Začíná se projevovat zvýšený zájem o tělesnou i náboženskou aktivitu a zvyšuje se i počet křesťansko-sociálních tělocvičných odborů. Také na Ostravsku se začínají zakládat křesťansko-sociální tělocvičné odbory a to 24. února 1907.²¹

Dne 5. července 1908 se uskutečnil sjezd tělocvičných odborů. Sjezd dal impulz k vytváření dalších nových tělocvičných odborů. Téhož roku vzniklo na 17 tělocvičných odborů křesťansko-sociálních. O rok později jich bylo už 34, přičemž tyto již figurují pod názvem Orel. Vznik Orla se tedy datuje od roku 1909. Zásluhy patří Š. Kvapilovi, který na V. křesťansko-sociálním sjezdu v Brně roku 1908 navrhol vznik nových tělocvičných odborů při spolcích křesťansko-sociálního dělnictva. Zabýval se společným názvem pro tělocvičné odbory křesťansko-sociální. Po vzoru slovinské katolické organizace založené Dr. Janem Evan. Krekem doporučoval název OREL.²²

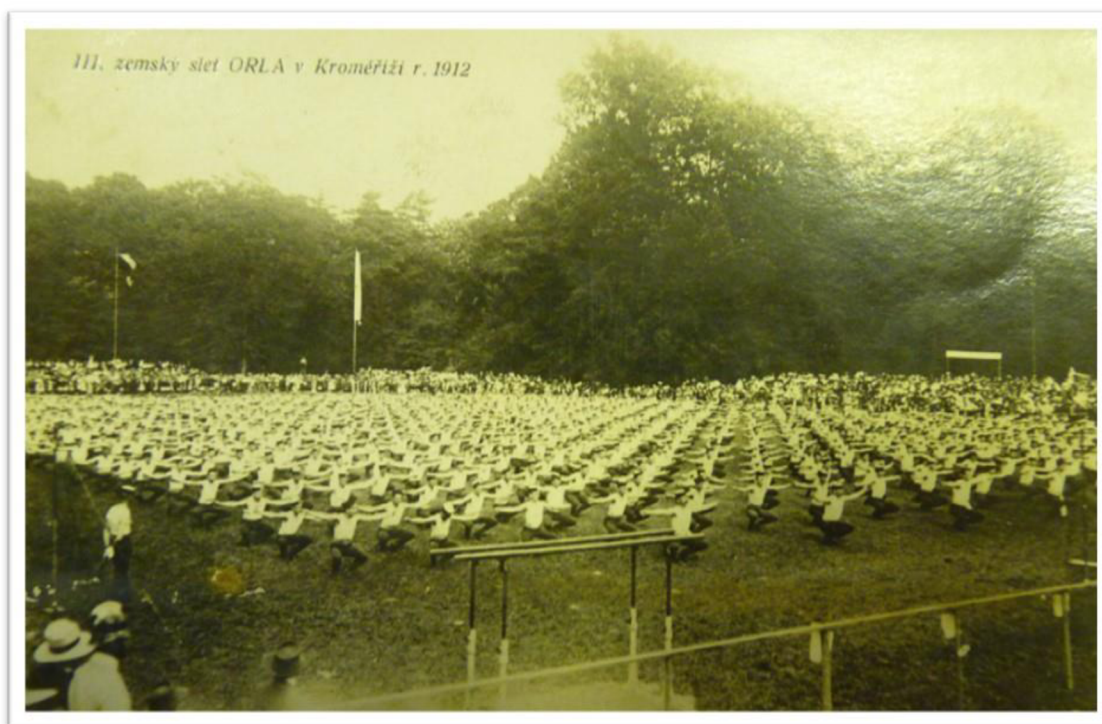
¹⁹ Vejskal, O. E. (2002). *Drobná plastika tělocvičných organizací (Díl třetí: Odznaky a medaile: Orel, DTJ, FPT, Makkabi, Německé spolky, Spartakiády ČSTV)*. Praha: Česka společnost přátel drobné plastiky, s. 8–9.

²⁰ Počátky Orla-Morava. (b.r.). Získáno 27. listopadu 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=pocatky_orla_morava.

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž.

V roce 1909 u příležitosti vzniku oficiální organizace Orel se uskutečnil první slet Orelstva, další pak následovaly v letech 1910 a 1912. I. zemský slet Orla se uskutečnil ve Vyškově, s čímž se těžko smiřoval místní Sokol, který reagoval „protisletem“. Po skončení programu došlo k šarvátkám, u nichž museli zasahovat dokonce četníci. V té době docházelo k velkému rozvoji Orla a růstu počtu nových odborů. II. zemský slet se uskutečnil v Kroměříži a měl velký úspěch, dal podnět k dalšímu vzniku nových odborů (38). Na sletu cvičilo na 1 192 cvičenců a následně vzrostl počet orlů na 7 000 členů. Zmíněný slet se obešel bez minulých šarvátek a Česká obec sokolská vyjadřuje svoji podporu Orlu tím, že vydalo opatření svým jednotám týkající se vystupování svých členů proti Orlům. V Kroměříži se uskutečnil i III. zemský slet, na němž předseda Orla J. Šrámek oznamuje pauzu v pořádání sletů a zavedení určitých cílů ve výchově, náboženství a národních povinnostech. Další připravované slety se neuskutečnily kvůli atentátu roku 1914.²³

Obrázek 1. Na pohlednici je zachyceno cvičení z III. zemského sletu Orla v Kroměříži v roce 1912. Pohlednice převzata z Archivu Orla.

Jak již vyplývá z předchozí myšlenky, Orel má 3 základní pravidla, kterými se mají členové řídit: věrnost římskokatolické víře, vlastenecká povinnost k republice a věrnost

²³ Zemské slety v době předválečné. (b.r.). Získáno 27. listopadu 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=predvalecne_slety.

k orelským myšlenkám. K těmto principům měla být vedena i mladá generace. Útočištěm pro členy Orla byly tzv. orlovny.²⁴

Roku 1910 vychází první číslo časopisu Orel. Byl založen prostějovským farářem K. Dostálem, který přispěl i svou měrou k názvu Orla jako takového. Složil píseň, v níž se objevuje právě slovo Orel, později se tato skladba stala hymnou Orla – „*Hoj, Orli, mocnou peruti*“.²⁵

V Čechách začaly vznikat tělocvičné odbory při katolických spolcích, za něž promlouvali Josef Polák z Hradce Králové, který je považován za zakladatele Orla v Čechách, a V. Boleslav Pavlík-Sychra. První tělocvičný odbor vznikl v roce 1906 v Hradci Králové při Všeodborovém sdružení křesťanského dělnictva. Téhož roku vznikaly jednoty křesťansko-sociálního Sokola. Název Katolický Sokol vydržel do roku 1910. Brzy po Všeobecném katolickém sjezdu konaném v Hradci Králové roku 1909 vznikl v Čechách první Orel Brynych. Konečný verdikt, týkající se nejen názvu, ale i krojů ad., padl na zasedání orelských a křesťansko-sociálních sokolských odborů 2. října 1910 v Hradci Králové. Zde bylo rozhodnuto o stanovení názvu Orel, po připomínkách br. J. Poláka, o sjednocení krojů s Moravou doplněných čamárem v černé a modré barvě, a o změně křesťansko-sociálních jednot Sokola na jednoty Orla.²⁶ Orelská myšlenka tělovýchovy se šířila v tištěné podobě, ale i mezi lidmi. Nicméně to zpočátku tato katolická organizace neměla lehké. Provázel ji tlak z jiných spolků, nedůvěra v tělovýchovnou myšlenku a nedostatek sympatií i od katolického lidu. Ani vzdělaní lidé neviděli v Orlu budoucnost a podle toho k němu také tak přistupovali. O růst Orla v Čechách i na Moravě se zasloužili především dělníci.²⁷

Bratři z Moravy měli už svůj první slet za sebou a v Čechách se začaly teprve formovat přípravy k založení jednotlivých okrsků. Ty měly být tři a dále pak pět

---

²⁴ Slavotínek, I. (2001). *K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948*. Prostějov: Městská knihovna v Prostějově, s. 9–10.

²⁵ Tamtéž, s. 9.

²⁶ Počátky Orla-Čechy. (b.r.). Získáno 27. listopadu 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=pocatky_orla_cechy

²⁷ *Vznik a stručné dějiny Orla v Čechách 1897–1921*. (1922). Hradec Králové: Osvětový sbor Brynychovy župy, s. 7.

základních žup se sídlem v Praze, Plzni, Českých Budějovicích, Mladé Boleslavi a Hradci Králové, pro které J. Polák vypracovával župní řád.²⁸

Dne 28. července 1912 se pořádal I. župní slet v Hradci Králové. Znamenalo to první konané vystoupení Orlů v Čechách. Slet se pořádal na zapůjčeném hřišti, na němž museli funkcionáři z hradeckých odborů poupravit terén. Měsíc před sletem započaly přípravy v plném proudu. Přece však se našli odpůrci, kterých si všimly i úřady, a proto se rozhodly nabídnout ochranu četnictvem. To ovšem starosta Orelstva odmítl.²⁹

Orlové z Čech i z Moravy vyjeli v roce 1913 společně na slet do Lublaně za jihoslovanskými bratry. Účast byla pouhých 60 orlů, zato o pár let později se počet výrazně zvýšil. Jugoslávský Orel se od československých orlů lišil kroji, které se podobaly více sokolským. Téhož roku zavítali i na sjezd katolický do Kolína. Krojovaných zástupců z Orlů bylo na 300. Názory některých lidí poukazovaly, že by se sjezdu neměli účastnit krojovaní orlové. Mohlo by to prý mít za následky výtržnosti a také se obávali nedostatků zúčastněných orlů. To se ovšem nestalo a sjezd měl pozitivní ohlasy.³⁰

Kvůli sarajevskému atentátu na následníka trůnu v Rakousku-Uhersku Františka Ferdinanda d'Este a jeho polovičku došlo k pomalému rozpadu jednotlivých odborů. Důvodem bylo narukování členů do války, která odstartovala 28. července 1914.³¹

3.2 Historický přehled Orla v období první republiky

Po válce dochází k obnovování skoro zaniklého Orla. Z 249 odborů s více než 12 000 členy před válkou, dochází za války k obrovskému úpadku na jediné 3 odbory. Ke konci války přežívá 19 odborů s 884 členy. Zbylých 230 odborů zaniklo. Vyskytly se pochybnosti o oživení přežívajícího Orla, ty byly však zamítnuty na sjezdu orelských pracovníků v Brně 28. října. 1917, kde se začala projednávat jeho budoucnost. O rok později již narůstá počet odborů na 72. Největší rozvoj zažil Orel roku 1919, kdy dochází k masivnímu nárůstu jednot a členů. První jednoty vznikají také na Slovensku.³²

---

²⁸ Tamtéž, s. 9.

²⁹ Tamtéž, s. 16.

³⁰ Tamtéž, s. 21.

³¹ Zemské slety v době předválečné. (b.r.). Získáno 27. listopadu 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=predvalecne_slety.

³² *Československý Orel (program, dějiny, statistika)*. (1931). Praha: Ústřední Rada Orla československého, s. 18.

V mnoha koutech země se pořádaly sbírky k postavení pomníku padlým členům, kteří zahynuli v boji. Místo, kde mělo dojít k postavení pomníku byl Velehrad. Padlí orlové se dočkali Orelského památníku, v němž se vzpomíná na jejich statečnost v boji.³³

Objevují se první myšlenky o spojení Orla se Sokolem, což bylo naprosto neproveditelné z mnoha důvodů. Hlavním důvodem nefungujícího spojení těchto dvou jednot byl především odlišný přístup k výchově nadějně mládeže, neboť u Sokola se nedalo počítat s dodržováním křesťanských ideálů. Aby se Orel dostal zpátky do časů největší slávy a k daleko větší vnitřní síle, byla zapotřebí spousta práce jeho členů. V roce 1918 se uskutečnil VII. československý sjezd křesťansko-sociální, na němž se jednalo o cílech, úkolech a dále o životě křesťanského lidu, o uzpůsobení jejich života dané době. Usnesení z konference patřila obzvláště ženám a dívkám, které se měly rovněž zapojovat do cvičení a chodu Orla. Dorostu doporučovalo začít cvičit již po ukončení školy. Klíčovým pro Orla bylo žactvo a nabírání nových členů do pomalu rozkvétající organizace.³⁴

Právě rok 1919 je rok nového již Československého Orla, který přijal tento název. Vznikají nové systémy pro organizaci a fungování. Nadále vychází časopis Orel a pro svoje žactvo a dorost je nově vydáván časopis Květy mládí a v neposlední řadě také Sborník pro věci technické. Na IV. Zemské konferenci konané 5. ledna 1919 byla po debatě zavrhnuta jakákoliv spojení Orla s dalšími organizacemi, s čímž se ztotožňovalo už 72 odborů s 8 000 členy. Během roku počet těchto odborů a jejich členů vzrostl téměř pětinasobně, a to na 350 jednot s více než 40 000 členy. Tento rychlý rozvoj s sebou přináší i řadu negativ v podobě obtížnější organizace, stanovování pravidel i chybějících finančních prostředků.³⁵

Jak už tomu bylo zvykem, tak největší tlak na existenci Orla přicházel od protináboženských skupin. V tomto případě to byl Sokol, který stál proti

---

³³ Orel (Věstník křesť.-sociálního Orla československého), III., 1918, č. 1, s. 10–11.

³⁴ *Příručka osvětové práce orelské. (1921). Brno: Ústřední Osvětový Sbor Orla Čsl., s. 33.*

³⁵ Tamtéž, s. 35–37.

znovuobnovení Orla. Dne 2. února 1919 vydává Česká obec sokolská rozhodnutí, v němž obviňuje Orla z prohabsburského katolictví a ze sklonů k Rakousku.³⁶

Se zrodem nového Orla se 20. července 1919 jednalo o nových stejnokrojích, které měly vypadat spíše do olivově šedé místo stávající černé, a to bylo také schváleno na schůzi 11. ledna 1920.³⁷

Významnou událostí byl sjezd 25. ledna 1920, kde promluvil starosta Čsl. Orla J. Šrámek. Jeho přednáška pojednávala o spojitosti Orla s národem přes vzájemné vztahy se Sokolem a Dělnickou tělocvičnou jednotou až po vznik organizace Orel. Na sjezdu byli přítomni zástupci z katolického Sokola z USA a Orla z Jugoslávie. Další větší událostí se stal zájezd do Mariboru, který se konal od 29. července 1920 a byl ukončen 5. srpna 1920. Návštěvy Čsl. Orla pokračují zavítáním na sjezd do Štrasburku v roce 1921.³⁸

Rozmachu Orla na Slovensku v době války bránila tamní situace. Na Slovensku se začal angažovat Sokol, jehož přístup ke katolickým Slovákům byl stejný jako v Česku. Sokolské chování, jež se projevovalo protikatolicky a velmi pokrokově, bylo špatnou taktikou na proniknutí Sokolské organizace na Slovensko. Tento přístup Slováci odradil a raději se připojovali k orelské organizaci, čímž se tato dostala do pomyslného vedení nad Sokolem. Slováci si Orla, tedy na Slovensku Slovenský Orol, rychle oblíbili a stal se pro ně bojovníkem za národní práva. Spory mezi Sokolem a Orlem měly za následek potyčky na schůzích konaných Orlem. Mnohé konflikty končily rvačkou, napadáním a někdy dokonce propuštěním z práce kvůli své oddanosti Orlu.³⁹

První jednota je datována do roku 1919 a vznikla v Novém Městě nad Váhom. Později se k zakládání jednot přidali jednoty v Trenčíně, Drietomě, Malackách, Senici. Pomoc při zakládání jednot přišla od českých bratrů Orlů, později i od katolických

---

³⁶ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948* (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 104.

³⁷ Tamtéž, s. 158.

³⁸ *Příručka osvětové práce orelské*. (1921). Brno: Ústřední Osvětový Sbor Orla Čsl., s. 38.

³⁹ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 160–161.

studentů z Česka i Slovenska. Po roce existence tak čítal Orel 52 jednot.⁴⁰ Na konci roku 1920 již přes 100 jednot.⁴¹

Po vpádu maďarských vojsk na Slovensko vyslal Orel z Moravy dvě čety dobrovolníků k pomoci a plnění vojenských povinností. Pozadu nezůstaly ani ostatní organizace (DTJ – Dělnická tělocvičná jednota a Sokol), které taktéž posílají dobrovolníky na pomoc.⁴²

Pro zabránění komunistického puče konaného v Brně došlo k rychlému uvedení sil a prostředků do pohotovosti. Ve dne 14. prosince 1920 Orelstvo provedlo mobilizaci 300 ozbrojených orlů pouze ze Sušilovy župy. V samotný den už byly mobilizovány všechny župy. Na pomoc přispěchal i Sokol, avšak vztahy se nezlepšily ani po této společné obraně.⁴³

Orlům bylo vyčítáno, že se nezapojili do osvobození českých zemí, které byly podmaněny Rakousku. Toto nařknutí Orel vyvrátil jednoduchým průzkumem, který prokázal, že v ruských, italských a francouzských legiích dohromady bojovalo více než 2 000 orlů. Mnoho Orlům se dostalo uznání v podobě válečných medailí, válečných křížů a jiných poct spojených s bojem v těchto legiích.⁴⁴

Nových stanov se ústředí Orla dočkalo po odsouhlasení 10. června 1919 ministerstvem vnitra, což vedlo k utvoření jednotné organizace Čsl. Orla s třemi autonomními organizačními celky. Proti rozhodnutí se ohradila schůze Zemského svazu, zůstala však sama. Dne 10. dubna 1921 se za účasti členů konala schůze v Hradci Králové, která měla vliv na spojení veškerého členstva v jednu velkou organizaci Čsl. Orla. Zrušení zemského svazu v Čechách a vytvoření nového ústředí v Brně. Na zmíněný datum připadá vznik Brynychovi východočeské župy.⁴⁵

---

⁴⁰ Tamtéž, s. 161–162.

⁴¹ Znovuobnovení Orla po 1. světové válce. (b.r.). Získáno 15. prosinec 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=znovuobnoveni_po_prvni_svetove_valce.

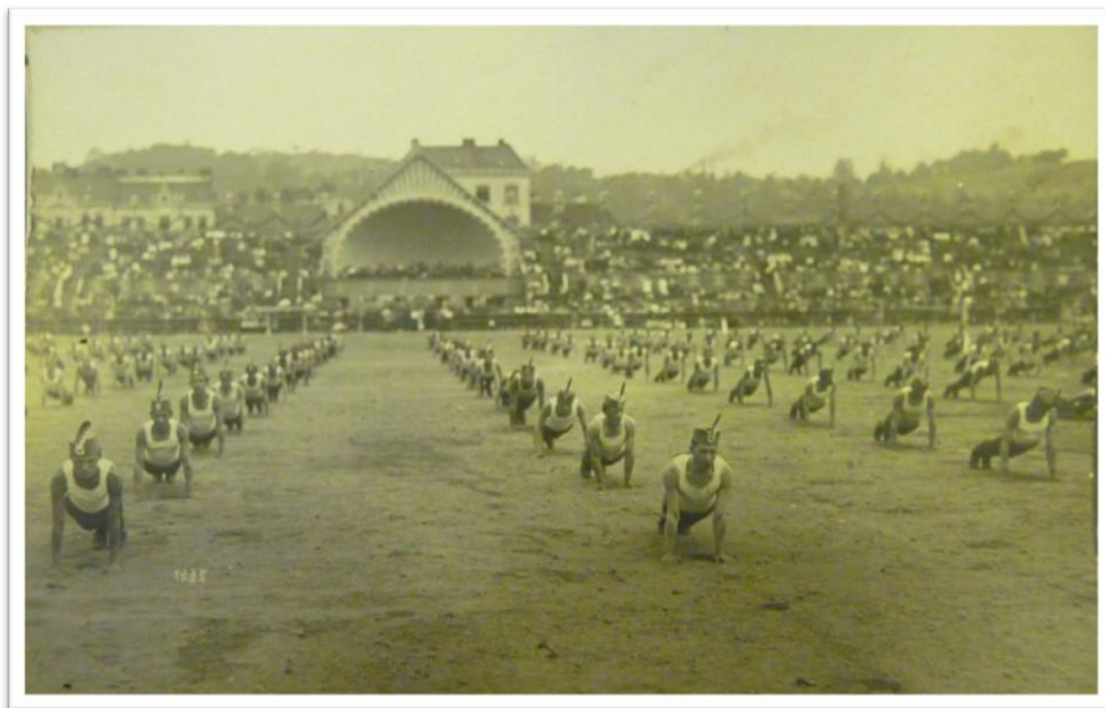
⁴² Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 172.

⁴³ Znovuobnovení Orla po 1. světové válce. (b.r.). Získáno 15. prosinec 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=znovuobnoveni_po_prvni_svetove_valce.

⁴⁴ Tamtéž.

⁴⁵ Znovuobnovení Orla po 1. světové válce. (b.r.). Získáno 15. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=znovuobnoveni_po_prvni_svetove_valce.

Mnoho orlů se scházelo na poutních místech. Jedno z nich, kam se východočeští Orlové sjížděli, byl chrám ležící na Chlumku u Luže. V neděli 4. července 1920 na tomto místě vystupovali orlové ve svých krojích. Právě na zmiňovaném poutním místě došlo k psychickému i fyzickému útoku ze strany protikatolických skupin, pokrokářů a dalších, jejichž cílem bylo zastrašit a rozehnat davy Orlů. Útok směřovaný na neozbrojené katolíky byl chápán jako porušení dočasného míru. Relativně se daly pochopit útoky směřované na členy Orla za jejich zradu z pohledu Sokola.⁴⁶

Obrázek 2. Pohlednice s motivy sletu Čsl. Orla v Brně 1922. Pohlednice převzata z Archivu Orla.

Dvacátá léta byla pro Orel historickým obdobím, jelikož se po dlouhých letech konal orelský slet v Brně. Ústřední rada Orla schválila 25. července 1921 slet, jehož konání mělo být v Brně roku 1922. Slet se mohl těšit hojně účasti katolických organizací ze všech koutů světa z USA v podobě Katolického Sokola, Orla z Jugoslávie a organizace podobné Čs. Orlu z Belgie, Itálie, Francie, Polska a Švýcarska. Zahájení sletu se ujal prof. mons. Jan Šrámek svým projevem, v němž vítal hosty ze vzdálených krajin. Po skončení úvodního slova a slov dalších řečníků dostal Šrámek významnou cenu za práci a za dlouhodobé členství v organizaci. *„Orelstvo chce vždy pracovat k vítězství,*

---

⁴⁶ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948.* (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 106–107.

a když nebude vítězit, bude vždy pracovat, aby zvítězilo,“ přednesl Šrámek ve své děkovné řeči. Poté vystoupil profesor ThDr. Jan Sedlák a apeloval na 3 základní myšlenky orelské organizace: náboženská, sociální a národní.⁴⁷

Slet byl zahájen cvičením žactva a dorostu v neděli 30. června 1922, přičemž se považují za dny sletu 12. – 15. srpna 1922. Průvodu se účastnili žáci, žákyně, dorost, dorostenky, ale i široká veřejná společnost, dohromady to čítalo na 15 000 osob. Po průvodu následovala mše svatá a samotné cvičení, kterého se zúčastnilo 2 880 žákyň, žáků bylo 3 520, starších dorostenců 2 704 a dorostenkyň 2 140. Dohromady se na onom cvičení podílelo 11 244 žáku, žákyň, dorostu a dorostenkyň.⁴⁸

Obrázek 3. Pohlednice s motivy sletu Čsl. Orla v Brně 1922. Pohlednice převzata z Archivu Orla.

Právě 13. srpna 1922 v neděli začaly největší sletové slavnosti, které začínaly průvodem zahraničních katolických organizací. Před nimi se mísil Čs. Orel v zástupcích po osmi. Ústřední rada spolu s náčelníkem Čs. Orla br. Přikrylem pokračovala a v popředí pyšný Šrámek vedl průvod spolu se starostou Orla z Belgie Felixem van

---

⁴⁷ Orelský slet v Brně v roce 1922. (b.r.). Získáno 15. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=slet_brno_1922.

⁴⁸ Orelský slet v Brně v roce 1922. (b.r.). Získáno 15. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=slet_brno_1922.

der Kerchovem. Davy lidí sledovaly elegantnost všech zúčastněných, kteří v zástupech procházeli ve vkusných krojích. Různost krojů byla u všech zúčastněných delegátů. Významnou osobností, která zavítala na slet byl papežský nuncius Micara, jehož přítomnost znamenala provedení mše svaté. Další osobností byl arcibiskup Stojan, jenž může za posvěcení ústředního praporu. Ono dopoledne se stalo minulostí po slibu Orelstva zvednutou pravicí a silným „*Slibujeme!*“ Následovala hymna papežská a čl. národní. Po vydařeném dopoledním průvodu se všichni zúčastnění přesunuli na sletišť, kde je čekala nevídaná pozornost 90 000 návštěvníků. Vystoupení začaly ženy svým přesným cvičením. Zacvičilo 3 100 žen. Po nich se do cvičení dala družstva z Belgie, Francie, Švýcarska a Alsaska. Orlové ve vojenské službě předvedli svá vystoupení se zbraněmi. Nejočekávanější vystoupením však bylo cvičení mužů, kterých bylo na 3 850 a zacvičili naprosto přesné a těžké cviky za potlesku plného hlediště. Ovšem slet neskončil a 13. srpna 1922 pokračují ve svých vystoupeních studenti. Na závěr třetího sletového dne se konalo v Městském divadle vystoupení z řad bratrů a sester z Francie, Slovinska, Belgie, Švýcarska, Chorvatska, Slovinska a USA v podobě Katolického Sokola. Účastnili se i bratři a sestry z Čs. Orla.⁴⁹

Poslední den tedy 15. srpna 1922 byl ve znamení oděvů, krojů, jimiž se Orlové chlubili v závěrečném pochodu obdobném jako prvního dne. Závěrem sletu bylo cvičení mužů, ne však v tak hojném počtu jako tomu bylo v neděli. A mládež, která ukázala několik lidových zvyků. Vítězům se předaly věcné ceny a slet byl tímto ukončen. Účastníci se rozjeli do svých domovů a po vydařeném sletu dává Orel najevo, že se s ním má počítat i do dalších let.⁵⁰

Statistika ukazující rozmach Orla ke konci roku 1922 je až překvapující. Počet jednot stoupl na 1 100, členů bylo 122 182. Po územích se jednalo o 27 989 členů z Čech, Morava-Slezsko byli v pomyslném popředí a to s 67 616 členy. Na pomalu rozvíjejícím Orlu na Slovensku 25 628 členů, Podkarpatská Rus s 28 členy a Vídeň s necelým tisícem členů 918.⁵¹

---

⁴⁹ Tamtéž.

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ Mezi dvěma slety – 1922 Brno – 1929 Praha. (b.r.). Získáno 15. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=mezi_slety.

S rostoucím počtem členstva však nebylo jednoduché uspořádat takové velké slavnosti jako byl orelský slet. V důsledku toho bylo na III. zemské konferenci rozhodnuto o rozdělení několika žup. Na II. řádném sjezdu Čs. Orla 1. května 1923 se diskutovalo o úspěchu konaného sletu Orelstva a o organizačních a tělovýchovných problémech. Starostou byl zvolen J. Šrámek. V den 29. listopadu 1923 přišla smutná zpráva o smrti P. Karla Dostala Lutinova, jež složil Orlí fanfáry.⁵²

Na III. řádném sjezdu 1. února 1925 v Brně se řešili organizační věci a stávající systém zřízení Orla. O rok později 17. října 1926 na IV. řádném sjezdu se odsouhlasil nový systém podle správních jednotek, z čehož tedy vypadávají zemské rady v Praze, Brně a Bratislavě. To se nelíbilo bratrům na Slovensku a o pár let ani bratrům z Čech.⁵³

Konáním školení nových cvičitelů docházelo k nárůstu aktivity v jednotlivých župách. Pořádány byly různé kulturní akce spojené s danou jednotou. Vybraní muži a ženy podstupovali tělovýchovné kurzy organizované ministerstvem zdravotnictví a tělesnou výchovou.⁵⁴

Od počátku dvacátých let spojených s rychlým rozmachem Orla dochází k výstavbám orloven, kulturních domů, což dělalo dojem na starosty Orla Dr. Jana Šrámka, jehož návštěvy byly součástí těchto akcí. Od vzniku ČSR roku 1918 až do 1928 se vystavělo 43 kulturních domů sloužících pro tělovýchovné účely či kulturní akce.⁵⁵ Statistika z roku 1925 ukazuje, že je vybudováno 233 Orloven a 72 hřišť, stadionů.⁵⁶

V tento jubilejní rok 1928, tedy 10 let od konce války a založení ČSR se na Moravu vydal sám T.G. Masaryk, navštívil několik krajín, v nichž ho vítali poctěni jeho návštěvou orlové a orlice v krojích.⁵⁷

Také na Slovensku se uskutečnil první zemský slet, který měl úspěch. Vystoupilo asi 30 000 Orků.⁵⁸

---

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Novák, M. (2019). *Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Kubišovy župy spolku Orel*. (Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, Česká republika), s. 23.

⁵⁷ Mezi dvěma slety – 1922 Brno – 1929 Praha. (b.r.). Získáno 15. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=mezi_slety.

⁵⁸ Tamtéž.

Obrázek 4. Pohlednice s motivy Svatováclavských dní Orelstva v Praze 1929. Pohlednice převzata z Archivu Orla.

Rok 1928 s sebou přinesl přípravy na Svatováclavské oslavy konané v Praze o rok později. Statistika z konce roku 1928 poukazovala na celkový počet 103 301 členů na Moravě-Slezsku, v Čechách, na Slovensku a ve Vídni.⁵⁹ S blížícími se oslavami Svatováclavskými se dostává do povědomí veřejnosti. Mezi kladné povědomí patří, že nejen Češi, ale i Slováci mají zájem o oslavy. Negativní ohlasy vycházely od pokrokářů, nevěřících lidí a Sokola. Sokolu též vadilo oslovení se „sv.“ svatý.⁶⁰ Orlové si jsou vědomi, že s oslavami přijde mnoho práce. Avšak v myslích Orlů je uctění památky sv. Václava, propagace a organizace státu jako takového na prvním místě.⁶¹ Sv. Václav byl umučen 28. září 929 a právě o 1 000 let později v roce 1929 se konaly Svatováclavské dny Orelstva v Praze na jeho počest. Zprvu se chystal slet na rok 1927 přesně 5 let od prvního orelského sletu v Brně 1922. Nicméně finanční problémy spojené s brněnským sletem nedovolily uspořádat následující slavnosti v roce 1927, ale byly posunuty na rok 1929.⁶² Ve dnech 1.-2. července se začali shromažďovat hosté ze

---

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XIV., 1929, č. 1, s. 1.

⁶¹ Tamtéž, s. 4.

⁶² Mezi dvěma slety – 1922 Brno – 1929 Praha. (b.r.). Získáno 15. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=mezi_slety.

zahraničí i z dalekých Čech a Slovenska. Přijely katolické organizace z Belgie, Chorvatska, Francie, Německa, Slovinska, Polska a výprava z Anglie. Ministr Šrámek byl v čele uvítacího výboru spolu s církevními funkcionáři Dr. Kordačem, biskupem Sedlákem, biskupem Podlahou ad. Hlavní dny sletu byly 4.-6. červenec, kdy první den zahájili slet závody členstva. Slet se konal na Strahovském stadiónu SK Slavia. Celkem se uskutečnilo 15 odlišných závodů s 2 187 členů. Druhý den 5. července v 9. hodin byl zahájen průvodem, jehož se zúčastnilo z čl. strany 5 804 mužů v krojích a 4 860 žen v krojích. Celkem 450 národní krojů v celkovém počtu 11 114 osob, se skupinami jiných osob v počtu 11 277. Prodal se asi 75 000 vstupenek pro publikum. Na slet se přijel podívat i prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Cvičení se ujali muži, kterých bylo 3 816 v 72 řadách, nicméně ženy se dočkaly úspěchu většího. Žen cvičilo 4 104 spolu s ženami z jiných krajín, které se od našich lišily jinými kroji. Načež navázali vojáci se svým cvičením se zbraněmi bez hudby. Na závěr dne se uskutečnilo tzv. cvičení Rozmach Orla. Tímto cvičením se poukazuje na vznik Orla až po jeho obnovu a rozmach po válce. Další den tedy 6. července cvičení narušilo nepříznivé počasí. I přes nepřízeň počasí cvičilo několik set mužů a žen. Dne 7. července se konal průvod všech členů v národních krojích. Na stadiónu cvičili Slovenští Orli na téma Osvobození Slovenska, v němž se soustředili na tlak Maďarska a boj za svobodu a samostatnost. Večer se v Lucerně br. Jan Šrámek rozloučil s hosty a dobrořečil všem, kteří se podíleli na uspořádání sletu. Zahraniční vítězové svých disciplín si odvezli ceny a večer je zakončen národní hymnou a Svatováclavským chorálem. Pro Orli z domoviny se uspořádal 21. září slavnostní večer pro předání cen vítězům.⁶³

Ze zákona vydaného 6. prosince 1929 dochází k rozpadu Jugoslávského Orla a zastavení činnosti všech tělovýchovných organizací z důvodu vládních nařízení a vzniká jediná státní organizace Sokol. Ta nabádá ke vstupu pod přísahou nezájatosti vůči všem členům. Organizace Sokol se nejevila, že by se měla stát novodobou tělovýchovnou strukturou. To nám dokládají i statistiky z bělehradského sletu, který by se stal fiaskem nebýt výpomocí vojáků.⁶⁴

---

⁶³ Svatováclavské dny orelstva – 1929 Praha. (b.r.). Získáno 15. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=svatovaclavske_dny_orelstva.

⁶⁴ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XVI., 1931, č. 2, s. 20–21.

Obrázek 5. Pohlednice s motivy Svatováclavských dní Orelstva v Praze 1929. Pohlednice převzata z Archivu Orla.

S novým desetiletím přicházely nové statistiky o počtu členstva, celkový počet čítal na 112 629 členů.⁶⁵ O rok později již 117 105 a v roce 1923, kdy byl Orel v největším rozmachu, dosáhl celkový počet 127 040 členů. Kolísání těchto čísel mají na svědomí konkurenční sdružení, např.: katolický skaut, spolek katolické mládeže aj. Rivalita však mezi těmito spolky byla víc než zdravá.⁶⁶

Orel lákal na různé zájezdy a jeden z nich byl zájezd do Polska uskutečněný ve dnech 19.-28. srpna 1933⁶⁷ u příležitosti oslav vítězství nad Turky v roce 1683. Bezpochyby to byla také příležitost, jak utužit vztahy mezi Čsl. Orlem a bratrskými organizacemi v Polsku. Dříve si Čsl. Orel udržoval kontakt spíše s katolickými organizacemi z jihu, Jugoslávií a Chorvatskem.⁶⁸

I nadále docházelo k obrovskému rozmachu Orla, což se projevilo také v oblasti duchovní a kulturní. 15. července 1930 se konal seminář župních vzdělavatelů, kde se usneslo, aby se cvičitelé začali zdokonalovat v náboženské a osvětové práci pro mládež

---

⁶⁵ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 285.

⁶⁶ Tamtéž, s. 287.

⁶⁷ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XVIII., 1933, č. 13, s. 162.

⁶⁸ Tamtéž, s. 171.

Orla. Na mimořádném sjezdu jednajícím o nových stanovách mělo vyvolat smíšené dojmy v Čechách a na Slovensku. Jednání v Čechách vedlo k nezávislosti Orla v daném území.⁶⁹ Uskutečnil se také projekt tzv. Ústřední orelské školy, jejichž úkolem bylo seznámit zkušenější cvičitele s moderními technikami v tělesné výchově, které by později uplatnili ve svých župách. V programu se řešila zejména modernizace výchovy a výcviku pro orelské pracovníky a snaha přizpůsobit se novým trendům v tělesné výchově, jež vycházely z vědeckých poznatků. Vzdělávání orlů probíhalo 14 dní a bylo rozděleno na fázi zimní a letní. Zde se jim dostávalo cenných rad od zkušených odborníků. Výcvik začínal tělesnou přípravou a poté následovalo cvičení na nářadích, prostné cvičení, gymnastika, rytmika. Odpolední kurz byl ve znamení teoretického vzdělávání a zvláštní pozornost byla věnována šermu, plavání, různým hrám aj.⁷⁰

Po dobu čtyř měsíců od 31. května 1931 se v Pardubicích uskutečnila výstava tělesné výchovy a sportu zaměřená na historii sportu a rozdíly mezi tehdejší a nynější úrovní sportu.⁷¹ Dne 2. září 1931 bratři z Jugoslávie dostali možnost k obnově svého Orla díky opětovnému vrácení státu k parlamentní demokracii, tzn. ke svobodě.⁷²

Na oslavu dvaceti let vzniku Pospíšilovy župy byly uspořádány orelské slavnosti v Příbrami. Překvapením bylo, že se slavností účastnilo mnoho lidí, i přestože se konal zájezd Orla do Vídně. Na slavnosti se sjížděly jednotlivé župy ze všech koutů republiky. Zahájení slavností začalo průvodem z příbramského náměstí na Svatou Horu. Další den v neděli se na Svaté Hoře uskutečnila mše svatá. Následoval dopolední trénink cvičenců na stadionu. Odpoledne se konal průvod krojovaných účastníků a samotné cvičení. Zakončení oslav probíhalo zábavou na stadionu. Orelstvo přijel navštívit i starosta J. Šrámek.⁷³

První branná výchova se v Orlovi začínala projevovat v roce 1932, kdy vznikala první branná cvičení v jednotách.⁷⁴ Ovšem většího růstu se branná výchova dočkala až v roce 1934. V jednotách vznikala jednotlivá družstva složená z 6-13 členů. Při župě se

---

⁶⁹ 30. léta Orla. (b.r.). Získáno 15. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=30_leta_orla.

⁷⁰ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XV., 1930, č. 2, s. 18–19.

⁷¹ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XVI., 1931, č. 1, s. 9.

⁷² Orelský věstník (List středočeské orelské župy Pospíšilovy), I. (V.), 1931, č. 10, s. 79.

⁷³ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XVII., 1932, č. 5, s. 90–93.

⁷⁴ Novák, M. (2019). *Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Kubišovy župy spolku Orel*. (Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, Česká republika), s. 27.

začínaly zakládat branné odbory žup a při jednotách branné odbory jednot. Toto spadalo pod ústřední branný odbor ve spolupráci s vyšší radou. Muselo se vyškolit několik instruktorů, aby podávali své zkušenosti z branné výchovy do jednotlivých žup.⁷⁵ K branné výchově se přistoupilo, neboť Německo v čele s Hitlerem započalo zbrojit a posilovat vojenské složky. To vedlo Československo k myšlence ukázat schopnost ubránit se před napadením republiky. Byla utvořena nová forma organizace Branný odbor Čsl. Orla, který vedl Orelstvo kupředu ve výchově.⁷⁶ Konaly se i branné závody a orelské branně-výchovné kurzy. Ozval se konkurenční podnik Sokol, který přišel s návrhem, aby celá branná výchova byla vložena pouze do rukou Sokola. Orel souhlasil s návrhem Dělnické tělovýchovné jednoty o spolupráci všech organizací podílejících se na branné výchově.⁷⁷ V roce 1934 se konal již VI. sjezd Československého Orla, na kterém mimo jiné obhájil svoji funkci J. Šrámek. Třicátá léta byla ve znamení sportovního nasazení s mnoha sportovními událostmi, ale i kulturními akcemi např.: plesy. Župy pořádaly svoje sjezdy a jednoty výroční schůze, konaly se župní cvičení.⁷⁸ Začalo se jednat i o branném úboru, jehož funkci nemohl zastávat dosavadní orelský kroj. Nejvyšší branná rada navrhla úbor, který byl schválen na sjezdu Čsl. Orla. Byl kladen důraz na to, aby si úbor mohly dovolit všechny vrstvy členů i ty, které měly hluboko do kapes. Úbor byl složen z modré vojenské čepice, košile s páskou přes paži, kalhot a bot.⁷⁹

V roce 1935 došlo ze strany Orla k protestům, aby se státní tělovýchovný ústav jmenoval podle otce Sokola Tyrše. Orlové argumentovali tím, že Tyrš konal v rozporu s křesťanskými názory, tak i skutečností, že se má jednat o nestranný tělovýchovný ústav pro všechny občany, což Tyrš a jeho organizace nebyla. Z těchto důvodů Orel žádal vládu Československé republiky o pojmenování nejvyšší státní školy tělovýchovného ústavu „Československý státní tělovýchovný ústav“.⁸⁰ Na tento

---

⁷⁵ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 300.

⁷⁶ Tamtéž, s. 302.

⁷⁷ Tamtéž, s. 309–310.

⁷⁸ Tamtéž, s. 311–312.

⁷⁹ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XX., 1935, č. 19–20, s. 230.

⁸⁰ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XX., 1935, č. 6, s. 61.

požadavek nebyl brán zřetel, a tak národní shromáždění odsouhlasilo pojmenování „Tyršův státní tělovýchovný ústav v Praze.“⁸¹

Obrázek 6. Branný oddíl jednoty Uh. Brodu. Fotografie převzata z periodika *Orel* (*Ústřední list Československého Orelstva*), XX., 1935, č. 14–15, s. 173.

Dne 27.-30. června 1935 se konal Sjezd katolíků v Československé republice za účelem podpořit státní katolictví. Sjezdu se mohli účastnit i jiné národnostní menšiny žijící v Československu. I přes rozdílné smyšlení, různé politické názory apod. společná víra zůstávala stejná. Ke sjezdu se nezapomněli připojit ani krojovaní orlové.⁸²

Významným rokem pro Slovenský Orel byl rok 1935. Slovenský orel spadal pod ústředí vedení v Brně a fungoval na principu zemských organizací. Na konferenci 17. listopadu 1935 dostal slovo zástupce ze Slovenska dr. Alex Izákovič. S jeho názory a politickými požadavky se však neztotožňoval J. Šrámek a F. Leiner. V ten okamžik se zástupci ze Slovenska obešli bez dalších slov a odešli z jednání, což mělo za následek

---

⁸¹ Tamtéž, s. 75.

⁸² Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 313.

ukončení součinné práce s ustředím v Brně. Dočasným starostou slovenského Orla byl zvolen dr. Matej Huťka.⁸³

V roce 1936 se konaly světové olympijské hry, jichž se podle stanov nemohli účastnit a bojovat tak o sportovní nadšení členové spolků a organizací, které mají ve stanovách šíření a vedení k víře. Jelikož se nemohli podílet na těchto hrách, byla jim uspořádána katolická olympiáda ve Vídni konaná 12.-14. června 1936. Tělovýchova žen se v bratrských organizacích organizovala spíše méně a jejím cílem bylo především zviditelnění a propagace ženského tělocviku v ostatních tělovýchovných organizacích.⁸⁴ Dále největší orelská župa Brynychova v Československu pořádala sjezd 19. dubna 1936 v Hradci Králové, jejíž členstvo dle statistik k 1. lednu 1936 činí přes 16 000 orlů. Na sjezdu zazněly zprávy z finanční oblasti, z činnosti náboženské a osvětové. Různí představitelé vychvalovali činnosti orelské práce pro Brynychovu župu. Delegation z ustředí v Brně vyslala br. P. J. Křenka, jenž zdůraznil, že Brynychova župa je pokládána za nejlepší. Dále apeloval na funkcionáře, aby svoji práci vykonávali tak dobře jako dosud.⁸⁵

Ve dnech 26.-27. září 1936 se v Brně za účasti čl. orlů konaly první ústřední branné závody, které měly demonstrovat oddanost, připravenost a pohotovost k boji. Pozvány byly veškeré župy zapojené do branné výchovy. Klíčový byl až druhý den, který přinesl hned několik disciplín, mezi něž patřily lehkootletické disciplíny, tělocvičná vystoupení a vystoupení nejmladších orlů i žen.⁸⁶

Německo započalo v roce 1937 pronásledování křesťanství. Německo vyzývá občany, aby přešli z katolické víry k pohanství a uznávali germánského boha Wotana. První krok proti katolíkům představovalo odstraňování křížů.⁸⁷

---

⁸³ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 313–314.

⁸⁴ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXI., 1936, č. 8–9, s. 102.

⁸⁵ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXI., 1936, č. 10, s. 116–117.

⁸⁶ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXI., 1936, č. 16, s. 187.

⁸⁷ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXII., 1937, č. 3–4, s. 32–33.

Obrázek 7. Branný oddíl čekající na startérův povel k pochodovému závodu. Fotografie převzata z periodika *Orel (Ústřední list Československého Orelstva)*, XXI., 1936, č. 19, s. 218.

Téhož roku se ve Vídni připravovali orelské dny, které započaly 15. května 1937. Program byl zahájen k večeru tělocvičnou akademií, další den 16. května začínal svatou mší a pokračoval nácvičky na cvičení. Během odpoledne se uskutečnilo cvičení pro veřejnost. Poutním místem, kam se vydali účastníci orelských dní, bylo Mariazel.⁸⁸ Také v Paříži se konala událost většího formátu. Slavnosti federace katolických gymnastů, kam vyrazil i Čsl. Orel. Cílem zájezdu do Paříže bylo jednoznačně upevnění vztahů s francouzskými gymnasty, demonstrace silné rozvíjející se organizace a prezentace francouzským gymnastům, že i ženy mají své místo v tělesné výchově. Posledním bodem návštěvy bylo podívat se na poutní a památná místa ve Francii. Orlové doufali, že jejich účast v Paříži bude Francouzi opětována na III. orelském sletu v roce 1939.⁸⁹

V roce 1937 zasáhla nejen Orelstvo, ale i celou Československou republiku, smutná zpráva. Ve věku 87 let zemřel po zákeřné nemoci prezident T.G. Masaryk.⁹⁰

---

⁸⁸ *Orel (Ústřední list Československého Orelstva)*, XXII., 1937, č. 5, s. 53.

⁸⁹ *Orel (Ústřední list Československého Orelstva)*, XXII., 1937, č. 8, s. 92.

⁹⁰ *Orel (Ústřední list Československého Orelstva)*, XXII., 1937, č. 17–18, s. 194.

S narůstající ofenzívou nacistického Německa na Československo se organizace Sokol, Orel a Dělnická tělovýchovná jednota shodly, že jejich soupeření musí jít stranou a že je tak třeba zajistit budování společné obranyschopnosti před vnějším napadením. Na východě Slovenska v Podkarpatské Rusi se začal rozvíjet Orel, který měl v roce 1938 již 43 jednot. Rozmach Orla na Podkarpatskou Rus začínal v období vypjaté situace mezi národy. První větší postup podkarpatského Orla spočíval v uspořádání kurzu branné výchovy.⁹¹

Dne 11. března 1938 německá armáda obsadila Rakousko, což na Československou republiku nepůsobilo zrovna příjemným dojmem. Němci porušili versailleskou a saint-germanskou mírovou smlouvu. Západní státy poukazovaly na události pouze protestováním, čímž ničeho nedosáhly. Vláda v Československu zůstala klidná. Po obléhání Rakouska se říšský kancléř Adolf Hitler zaměřil právě na Československo.⁹²

VII. sjezd Československého Orla konaný v Brně 10. dubna 1938 za nepříznivých mezinárodních podmínek v době napětí v zemích Evropy projednával změny a doplnění stávajících stanov. Schváleny byly nové cvičební úbory a v Podkarpatské Rusi vznikla nová župa s názvem Řeckokatolická župa Čsl. Orla na Podkarpatské Rusi a východním Slovensku.⁹³ Ve svém výkladu o osvětové práci si Jindřich Křenek stěžuje na nedostatek členů pro osvětovou práci. Z tohoto důvodu byly založeny župní osvětové sbory a práce byla rozdělena mezi ně. Na jeho výklad navazoval Dr. V. Jílek, který se zabýval problematikou branné výchovy, tělesnou výchovou žen a účelovou gymnastikou. Dále poukázal na orelské rekreační akce, zájezdy do Lince, Paříže a Vídně. Krátce pohovořil o úspěchu Čsl. Orla. O věcech organizačních přednesl svůj projev P. K. Fanfrdla a o finanční záležitosti pak Karel Richter.⁹⁴ Čsl. Orel zval své bratry a sestry na významnou návštěvu Lublaně, která přinesla utužení vztahů s Jugoslávským Orlem.

---

⁹¹ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 343–344.

⁹² Schelle, K. (2010). *Protektorát Čechy a Morava-jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin*. Ostrava: Key Publishing, s. 25.

⁹³ Ohrožení československé republiky. (b.r.). Získáno 16. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=ohrozeni_republiky.

⁹⁴ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXIII., 1938, č. 7–8, s. 78–85.

Čsl. Orel zval jugoslávské orli na III. orelský slet 1939, aby jim oplatil jejich pozvání do Lublaně. Program zájezdu byl rozdělen do pěti dnů od 25.-30. června.⁹⁵

Tlak Německa v čele s Hitlerem sílil a v Sudetech docházelo k šarvátkám. Na schůzi představitelů z Anglie, Francie, Německa a Itálie ze dne 29. září se rozhodlo o československé budoucnosti bez nás tzv. Mnichovská zrada. Československo se muselo vzdát pohraničních území s Německem. Čsl. Orel tak přišel o víc než 15 000 členů, 160 jednot a 2 moravské župy. Na Slovensku to bylo přes 6 000 členů a 24 jednot.⁹⁶

3.5 Historický přehled Českomoravského Orla v období Protektorátu Čechy a Morava

Z politických důvodů a kvůli situaci v Evropě bylo na schůzi činovníků Orla rozhodnuto, že se nebude konat III. slet Orelstva plánovaný na rok 1939, který měl být chloubou Čsl. organizace Orel.⁹⁷ Možný byl ještě slet za ztížených podmínek, kdy se uvažovalo o zdaleka menším sletu, než který byl například v roce 1922. Objevovaly se návrhy na uskutečnění dvou menších zemských sletů namísto jednoho velkého celostátního sletu. Jedním z hlavních důvodů zrušení sletu v roce 1939 byl právě nově zřízený Protektorát, jež způsobil rozruch v oblasti politických věcí a armádního nasazení. Dalším důležitým aspektem byla i předpokládaná neúčast zástupců z cizích zemí na sletu.⁹⁸

Dne 16. března 1939 Československý lid dostal informaci o přijetí dekretu, z něhož vychází nově zřízený Protektorát Čechy a Morava, který je součástí německé říše. Informace o nově zřízeném protektorátu sdělil lidu prezident Emil Hácha. Současně tím předal také moc Adolfu Hitlerovi, který slíbil, že nově vzniklému Protektorátu Čechy a Morava ponechá samostatný vývoj bez zásahů Německa.⁹⁹ V postu prezidenta zůstal Emil Hácha a zachována byla i současná vláda, tedy protektorátní vláda. Nicméně se jednalo pouze o vládu na oko. Největší moc připadla prvnímu říšskému protektorovi Konstantinovi von Neurath. Po něm nastoupili do

---

⁹⁵ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXIII., 1938, č. 9, s. 102–103.

⁹⁶ Ohrožení československé republiky. (b.r.). Získáno 16. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=ohrozeni_republiky.

⁹⁷ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXIV., 1939, č. 1, s. 2.

⁹⁸ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 354.

⁹⁹ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXIV., 1939, č. 6, s. 51.

funkce ještě další tři protektoři. Na slib nezávislého vývoje protektorátu bez dalších zásahů se však brzy zapomnělo. Od vzniku protektorátu se tlak na obyvatelstvo postupně stupňoval. Přechází se na Norimberské zákony, jež znamenaly pro židovskou menšinu v protektorátu neblahé následky.¹⁰⁰ Rušily se branné oddíly v Orlu, což vyplývalo z vládního nařízení z 29. března 1939. V té nepříznivé době se Orelstvo soustředilo na shromáždění již tradiční pouti na Hostýn.¹⁰¹ Vzhledem k zrušení III. sletu orlů se dne 20. srpna 1939 místo sletu pořádaly výpravy na poutní místa. Účast na 20 poutních místech byla neuvěřitelných 150 000 orlů a orlic. Po celé republice se v tento duchovní den sjížděli orlové na různá poutní místa v celé zemi, a podpořili tak kulturně-duchovní program, a ukázali tím svojí silu, věrnost a vytrvalost k národu. Největší účast se očekávala na Hostýně, což se potvrdilo. Program na poutních místech byl totožný. Od večerních modliteb přes pochody k pomníkům padlých, svatá přijímání, adorace, kázání až po požehnání a rozloučení.¹⁰²

Pro Orla znamenalo obsazení pohraničí Němci jen držet krok s vládou a povzbuzovat lid k stálé práci a míru. K práci na vývoji Orla nabádali i Fanfrdla s Leinerem. Pomalu se začínalo vytrácet jméno Šrámek, jednak proto, že s novými protektorátními pravidly se stal nepohodlným politikem, a také proto, že byl spojován s E. Benešem, který se vzdal své funkce prezidenta republiky.¹⁰³ Přestože se Orel nacházel v nelehké době, jeho činnost fungovala až do roku 1941.¹⁰⁴ Šrámek emigroval do Anglie, kde spolu s exilovou vládou bojovali o svobodu bývalé Československé republiky. Novým starostou Orla byl zvolen jeho náměstek F. Leiner.¹⁰⁵

Dne 7. června 1939 ještě náměstek starosty F. Leiner dostal k půjčení od krále Petara II. z Jugoslávie na jihoslovanském generálním konsulátě v Praze velkokříž řádu

---

¹⁰⁰ Sýkora, T. (2018). *Sport a sportovní organizace v Brně za Protektorátu Čechy a Morava*. (Bakalářská diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 7–8.

¹⁰¹ Novák, M. (2019). *Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Kubišovy župy spolku Orel*. (Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, Česká republika), s. 31–32.

¹⁰² Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXIV., 1939, č. 16–17, s. 169.

¹⁰³ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 351.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 358.

¹⁰⁵ Druhá světová válka – zákaz Orla. (b.r.). Získáno 18. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=2_sv_zakaz_orla.

svatého Savy za dlouhodobé přátelství mezi českými a jihoslovanskými bratry. Jeho houževnatost a oddanost Orlu si takové pocty zasloužila.¹⁰⁶

Dne 4. srpna 1939 náhle skonala po zákeřné nemoci asi největší představitelka ženského orelského tělocviku náčelnice Nečasová. Poslední pocty se jí dostalo od krojovaných orlů a poslední sbohem jí dával i předseda Svazu katolických žen, ve kterém působila jako dlouholetá členka. Účastnil se i zástupce z vedení Orla P.K. Fanfrdla.¹⁰⁷

Rozhodujícím se pro Orla stal okamžik, kdy se výbor Národního souručenství usnesl na zachování samostatnosti všech organizačních struktur organizací. Dále se sestavila komise z členů Sokola, Orla, Dělnické tělovýchovné jednoty a Junáka. Komise bude řešit problémy všeobecné organizace spoluprací mezi jednotlivými organizacemi a vlastní tělovýchovnou prací.¹⁰⁸

Koncem roku 1939 se v protektorátu zaváděla racionace. Princip přidělování pouze základních potravin obyvatelstvu, což mělo za následek život v bídě. Život se den ode dne zhoršoval a přicházela stále nová omezení, která se delší dobu Orlu vyhýbala. Orel mohl uskutečňovat svoje závody např.: lehkou atletiku.¹⁰⁹ Přidělené lístky si občané mohli vyzvednout každý měsíc na obecním úřadě. Rovněž nebylo možné kupovat si zbytečné věci, ale pouze věci potřebné k životu. Jídlo, oblečení i cigarety byly vydávány pouze na lístek. Nicméně ke koupi těchto základních potřeb nestačily pouze přidělené lístky, ale byly třeba i peníze. Výběr sortimentu se zužoval, některé potraviny nebyly vůbec k dostání, a tak lidé využívaly černého odběru od farmářů. Došlo k omezení vozidel z důvodů odvážení ropných produktů na frontu.¹¹⁰ Orel se stále pokoušel o aktivity spojené s ním jako v minulých letech. Hlavní osobnosti Orla projevovali reakce na politické uskupení v protektorátu jinak. To lze také vidět v časopise Orel, v němž se nevyskytují žádné informace o souznění s Německou říší. Vzorem pro tělovýchovné organizace u nás měl být tzv. Hitlerjungend neboli mladá

---

¹⁰⁶ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXIV., 1939, č. 11, s. 109–110.

¹⁰⁷ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXIV., 1939, č. 16–17, s. 178.

¹⁰⁸ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXIV., 1939, č. 18–19, s. 194.

¹⁰⁹ Hladký, J. (2020). *Činnost křesťanské organizace Orel v období 1938–1942 na Brněnsku*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 42–43.

¹¹⁰ Popelínský, L. (2012). *Vzpomínky z protektorátu*. Praha: Brána, s. 56.

sportovní mládež v Německé říši. Se zákazem stejnokrojů z roku 1940 dochází k dalšímu omezení pro organizace, jejichž nedílnou součástí při vystupování jsou právě kroje. Porušení tohoto nařízení vydaného ministerstvem vnitra se mohlo trestat omezením svobody. Z exilu pozdravoval i bývalý starosta Orla J. Šrámek a povzbuzoval orli k další činnosti. Orel zůstával aktivní i v nelehké době a začal se soustředit také na divadlo. To vyústilo v rozšíření ochotnictví do jednotlivých jednot.¹¹¹

Sportovní aktivity v roce 1940 se zdály poněkud bez možností na vývoj. Nakonec se uspořádalo mnoho sportovních kurzů. Klíčovými byli nejspíš lyžařský kurz a lyžařské mistrovství konané na přelomu ledna a února na Hostýně. Zájemců o kurz bylo 70. Kurz byl ukončen lyžařskými závody. Koncem března se konal další kurz na nářadí. Zájemců o tento kurz byl poloviční než u předešlého, pouze 32 členů. Velké oblibě se dostávalo tanečním kurzům, které pořádala např.: župa Brynychova, župa Kvapilova. Plavecký kurz pro české ženy se konal za účasti 52 žen, moravské ženy měly svůj kurz s 26 účastníky. Oba kurzy byly uskutečněny v květnu. Pořádaly se lehkootletické závody také na župní úrovni pro muže i ženy. Uskutečnil se VIII. ročník mistrovství v odbíjené, na jehož konci zazařila 1. místem župa Pospíšilova a 2. místem župa Sušilova. V kategorii žen v Praze se na 1. místě umístila župa Urbanová. S kurzy nezaostávala ani osvětová činnost. Pořádala se řada vzdělávacích kurzů s divadelní a hudební tematikou a kurzy směřované pro knihovníky.¹¹²

Dne 4. dubna 1940 zemřel starosta Kosmákovy župy František Procházka. Na zasedání předsednictva 11. dubna na něj zavzpomínal svým projevem i starosta Orla F. Leiner. Zmínil mimo jiné Procházkovu dlouhodobou práci pro Orla.¹¹³

V průběhu roku 1940 docházelo k zatýkání významných osobností, i osobností v Orlu. Po pouti na Hostýn 17. srpna 1940 byl zatčen P. Schubert za jeho negativní postoj k říši a odpor k okupaci. Mezi zatčenými byl i K. Fanfrdla. I přes aktivity Německé říše vůči protektorátu zůstávala organizace pořád v činnosti. Orel se neangažoval v počínání Němců a držel se svého přesvědčení a programu. Naopak v říši a Rakousku

---

¹¹¹ Hladký, J. (2020). *Činnost křesťanské organizace Orel v období 1938–1942 na Brněnsku*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 43–44.

¹¹² Druhá světová válka – zákaz Orla. (b.r.). Získáno 18. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=2_sv_zakaz_orla.

¹¹³ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXV., 1940, č. 7, s. 75–76.

byly katolické organizace zrušeny a spojeny s nacistickými a sportovními organizacemi.¹¹⁴

Dělnická tělovýchovná jednota soustřeďovala pozornost spíše na venkovní prostředí v přírodě. Uskutečňovala zde skautskou výchovu pro mládež. Mládež tvořila v jednotě většinu členstva. Statistika z roku 1938 ukazovala na počet 127 386 členů.¹¹⁵

Říše si začala velmi brzy uvědomovat nepřátelskou aktivitu spolků, a tak proti nim začala postupovat. Perzekuce se netýkaly pouze katolického Orla. Podobně na tom byli i sokolové s jejich organizací. Mezi zatčené se dostal např. náčelník MUDr. V. Jílek, a to kvůli jeho spolupráci s vedením protinacistického odboje. Během zatýkání se uvolnila místa, která musela být zaplněná novými funkcionáři.¹¹⁶

Začátkem 40. let se výrazně začal omezovat život v protektorátu. Omezení se zaměřovala především na židovské obyvatelstvo. Židovské děti se mohly vzdělávat pouze v obecných školách. Zásahy probíhaly i proti středním školám. Zastupujícím říšským protektorem byl 27. září 1941 zvolen Reinhard Heydrich, jehož cílem byla germanizace části českého národa. Nepřizpůsobivé obyvatelstvo mělo být vystěhováno a zabito. R. Heydrich posílal své oběti na smrt do koncentračních táborů např.: do ghetta v Lodži a v Terezíně, o život tak přišlo nespočet lidí. Zavedlo se označování židovské menšiny žlutou hvězdou označenou nápisem Jude. K zastrašení obyvatel vydal R. Heydrich mimořádné opatření týkající se stanného práva.¹¹⁷ Zatčený náčelník MUDr. V. Jílek byl popraven zastřelením kvůli jeho aktivitám v protiněmeckém odboji s odůvodněním stanného soudu: „...*Byl na vůdčím místě velezrádné skupiny odporu...*“ Pro činovníky Orla se situace ve stanném právu nevyvíjela podle představ a zatýkání v jejich řadách pokračovalo. Mnozí skončili ve vězení, jiní byli posláni do koncentračních táborů a v nejhorším případě popraveni.¹¹⁸

---

¹¹⁴ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 360–361

¹¹⁵ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXV., 1940, č. 12, s. 143.

¹¹⁶ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 361.

¹¹⁷ Frajdl, J. (1993). *Protektorát Čechy a Morava 1939–1945*. Moravská Třebová: Diatext M, s. 6.

¹¹⁸ Novák, M. (2019). *Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Kubišovy župy spolku Orel*. (Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, Česká republika), s. 36.

Sportovní aktivity v roce 1941 zahájila organizace s velkým nadšením. Hned z kraje roku odstartovala lyžařská škola v Novém Městě na Moravě. Pořádaly se závody v běhu na lyžích a také mistrovství Orla v košíkové. Nejvýznamnější událost se stala 22. června 1941. Německá armáda napadla Sovětský svaz a pomalu postupovala až k Petrohradu. 30. listopadu 1941 úředně vyrozumělo policejní ředitelství v Brně Moravského Orla o zastavení veškerých aktivit. V Čechách došlo k zastavení činnosti až 30. září 1942 K. H. Frankem.¹¹⁹

Orel za vedení náčelníka Orla MUDr. V. Jílka vedl protinacistický odboj v letech 1939–1945, ve kterém zahynuli i někteří zúčastnění pro svoji lásku a oddanost k vlasti. O věcech odbojových měl veškeré informace i J. Šrámek, jehož účinkování na scéně bylo pod přísným dohledem gestapa. Tady se vyplatilo cvičení branné výchovy v oddílech tzn. že orlové byli k branné činnosti připraveni. V. Jílek byl spojen se složkou čsl. armády a spolupracoval i s vojenskou ilegální organizací „Obrana národa“. Pod záminkou studií organizace tělesné výchovy v Polsku a mezinárodního sjezdu severských gymnastů ve Švédsku se V. Jílek vydal na cestu, na níž dostal informace od J. Šrámka a F. Hály o podzemním orelském hnutí. Vzhledem k těmto skutečnostem byla uspořádána schůze, na které V. Jílek o tomto tématu promlouval. Ke spolupráci na odbojovém hnutí se dobrovolně přihlásili všichni zúčastnění schůze. Školou pro odbojovou činnost se stala škola v Jedovnicích. Vzhledem k zatýkání v roce 1939 to vypadalo na rozpad vojenského odboje. Přesto se však podařilo odbojovou činnost udržet, a to i díky tomu, že V. Jílek byl napojen i na druhé vedení.¹²⁰

V roce 1939 se orelští vojáci tajně přemístili z protektorátu do Francie, která utrpěla v roce 1940 porážku. Po téhle události se vydali do Anglie a byli přijati jako československá zahraniční armáda. Sokol se snažil sloučit zhruba s 60 vojáky z Orla, jenže po radách s exilovým ministrem J. Šrámekem to bylo odmítnuto. Vzhledem k letecké a námořní válečné situaci mezi Anglií a Německem se začalo s přeškolením vojáků hlavně na válečné piloty a obdobné složky v letectví a parašutisty. Chtěli tím tak

---

¹¹⁹ Druhá světová válka – zákaz Orla. (b.r.). Získáno 18. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=2_sv_zakaz_orla.

¹²⁰ Druhá světová válka – orelský odboj. (b.r.). Získáno 18. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=2_sv_orlesky_odboj.

bojovat s nepřítelem dříve, než dojde k vylodění spojenců v Normandii 6. června 1944. V letectví a námořnictví se Angličanům podařilo porazit Němce i jejich spojence. Řada českých pilotů se vyznamenala ve službách anglického letectva. Nemělo by se zapomínat ani na padlé piloty, jež létali na německé území. Mezi padlými Orly byli např. J. Cibulka, J. Dygrýn, R. Mašek a F. Havránek. Padli jako angličtí piloti a zasloužili se o svobodu vlasti. Na jejich památku jsou na několika orlovnách pamětní desky.¹²¹

Obrázek 8. Na fotografii je zachyceno auto R. Heydricha po atentátu. Fotografie převzata z webu <https://www.myjsmetonevzdali.cz/temata/konec-ceskoslovenska-a-druha-svetova-valka/heydrichiada/>.

V letech 1941 a 1942 vyslala exilová vláda z Anglie vycvičené parašutisty k provedení největší odbojové činnosti druhé světové války. Zabít zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha. Atentát uskutečněný 27. května 1942 v 10:35 v pražské zatáčce v Libni se nepodařil podle očekávání. Neúspěšný pokus zastřelením ze samopalu J. Gabčíka nahradil granát hozený J. Kubišem. Na následky zranění R. Heydrich umírá 4. června 1942. Po atentátu se všichni z parašutistů, kteří připravovali tuto akci, ukrývali v chrámu sv. Cyrila a Metoděje v Resslově ulici v Praze. V témže dni přijel nový zástupce říšského protektora Daluge, jež zavedl další stanné právo. Po odhalení parašutistů 18. června 1942 zemřelo sedm vojáků. J. Kubiš,

---

¹²¹ Tamtéž.

J. Gabčík, J. Valčík, J. Bublík patřili mezi hrdé orly. Zbývými třemi, jež padli v boji ve sv. chrámu byli J. Hrubý, A. Opálka, J. Švarc. Období nazvané „heyndrichiáda“ si vyžádalo stovky obětí na životech. Mezi mrtvými skončili rodiny parašutistů, členové odbojových skupin a všichni, kteří napomáhali nebo nějakým způsobem podporovali parašutisty. Dne 10. července byla v důsledku atentátu vyhlazena obec Lidice a 24. července vypálena obec Ležáky. Ženy a děti byly odvedeny do koncentračních táborů a muži na místě zastřeleni.¹²²

3.6 Historický přehled Československého Orla v období od roku 1945 až po současnost

Vláda nacismu skončila 9. května 1945 a spolu s ním i zákaz Orla. Mohlo se začít s další obnovou činností Orla. Veškeré věci spojené s tehdejší strukturou byly výrazně zeslabeny válečnými ztrátami. Mnoho orlů se stalo obětí války, nemovitosti a další hmotný majetek byli v troskách. Stejně dopadlo orelské ústředí, které sídlilo ve Šrámkových domech v Brně. Po rozpuštění ústředí v roce 1941 se všechen majetek, administrativa, archiv a spisy shromažďovali do Brna, následně do Prahy, a pak pryč ze země. Proto nebyla poválečná obnova Orla tak úplně jednoduchá. První schůze se uskutečňovali na pracovištích nebo v soukromých bytech. K prozatímním účelům jim stačila budova Občanské tiskárny na Šilingrově náměstí. Ta však byla zanedlouho nahrazena budovou v ulici Na Veveří čp. 6. Pracovní schůze župních náčelníků ze dne 29. května měla restituční charakter.¹²³

Radikální reforma jednotlivých žup a jednot nastala po ukončení válečných restrikcí. Instrukce z Brna naváděla k doplnění funkcionářů na potřebná místa, sepsání pozůstatků, sepsání nového členstva. Zakrátko po válce vyvstávalo úsilí o spojení všech tělovýchovných organizací a jednotlivých spolků do jedné velké organizace s názvem Sokol. Vznikl Ústřední národní tělovýchovný výbor, jehož hlavou byl od započetí starosta České obce sokolské Dr. A. Hřebíček. První příležitostí veřejného vystoupení orlů byla oslava narozenin J. Šrámka. Hrdina exilové vlády oslavil 11. srpna 1945

---

¹²² Druhá světová válka – orelský odboj. (b.r.). Získáno 18. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=2_sv_orlesky_odboj.

¹²³ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 368.

75. narozeniny. Zde je patrné, jak oslavou uctívali orlové svého dlouhodobého starosty a člověka, který se zasloužil o obnovení státu.¹²⁴

Přesvědčování představitelů orla započalo. V tomto období byl zrušen výnos z dob protektorátu a také listina o zrušení Čsl. orla. F. Leiner prohlásil tento dokument oficiálně za neplatný a zároveň oznámil, že Orel obnovuje veškerou svoji aktivitu. Vyjádření bylo otištěno 24. května 1945 v novinách. Tak odstartoval již několikátý boj o nezávislost Čsl. Orla a svobodu všech lidí.¹²⁵

Dne 6. června 1945 bylo zrealizováno první zasedání ústřední rady. Na tuto schůzi se za doprovodu P. F. Hály dostavil i starosta J. Šrámek, který při zahájení řekl: *„Byl jsem poměry donucen vzdáti se v r. 1939 funkce starosty Orla. Učinil jsem tak písemně krátce před svým odjezdem do zahraničí. Měl jsem o vás obavy, proto jsem též v dopise uvedl starší datum. Dnes se zase cítím starostou Orla a v této funkci zahajuji první historické zasedání ústřední rady.“*¹²⁶

Postoj ke slučování organizací se u Sokola v roce 1946 změnil. Přistoupili na federativní sjednocování tzn. shromáždění ve společném ustředí a jinak samostatná činnost. Přistoupili tak na stanoviska, která doporučoval Čsl. Orel a Český fotbalový svaz již v roce 1945 při začátcích slučovací akce. Přispěl k tomu svou návštěvou tělovýchovných funkcionářů i prezident E. Beneš, jenž svou řečí objasnil ideové zaměření a náboženskou filozofii Orla, který si svou nezávislost chtěl zachovat. Na valné hromadě se 16. listopadu 1946 po dlouhých domluvách rozhodlo o založení 40 organizací. Mezi jednotlivé organizace spadali tělovýchovné, sportovní, turistické a junácké. Cílem spojování mělo být zlepšení duševního, fyzického i psychického zdraví všech Čechů a Slováků a obstát mezi mezinárodními závodníky. Orel se do historie zapsal jako spoluzakladatel hned po České obci sokolské.¹²⁷

Orel se probojoval i pod kůží Čsl. tělovýchovnému svazu, kde měl mnoho zástupců ze svých řad, např. F. Leinera, jenž obsadil post náměstka předsedy. Jedním z jednatelů se stal J. Jurák. F. Mikula se stal členem předsednictva a v celém výboru

---

¹²⁴ Druhá obnova Čs. Orla. (b.r.). Získáno 18. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=2_obnova_orla.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

figurovali orlové P. Fanfrdla, Dr. Slavotínek, L. Hudečková, J. Pavlačka. V souladu s tím skončilo již druhé zápolení Čsl. Orla o nezávislost a jeho celkovou existenci.¹²⁸

V Česku se Orel po okupaci již probral z utlačování a zaměřil se na oživení Orla na Slovensku. Orel musel požádat národní radu Slovenska o znovuoobnovení. Několik jednání spojených s tímto tématem nikam nevedla a Slovenský Orol tak obnoven nebyl. Orlové na Slovensku, jež neměli svoji milovanou organizaci smutnili o nepřízní osudu, jaký je potkal. Možnost povstat zpátky ze dna přesto dostal jen Český Orel a Slovenský Orol vyslyšen nebyl. Mocní funkcionáři v tělovýchovné oblasti nebrali v potaz obnovu Slovenského Orla. Dne 15. června 1947 se na Slovensku utvořila Slovenská tělovýchovná rada jako součást Československého tělovýchovného svazu. Zajímavé je, že mezi zúčastněnými se objevily všechny tělovýchovné organizace, i turistické a skautské. Ze zástupců bývalého Slovenského Orla se nikdo neukázal, neboť nebyli vůbec pozváni. Slovenští orlové velmi usilovali o záchranění organizace, navázali dokonce kontakt s moravským vedením. Navštívili Velehradskou župu za účelem pracovního kurzu, na němž vznikla myšlenka uspořádat schůzi, jež měla mít charakter obnovování Slovenského Orla jako jednotné katolické tělovýchovné organizace českých i slovenských katolíků. Nicméně ústředí v Brně bylo skeptické, a tak tento návrh zavrhl. Velehradská župa přesto neoficiálně uspořádala tuto schůzi, které se účastnilo 120 Slováků s cílem oživit společnou orelskou organizaci. Bohužel tyto úmysly nikam nevedly a do roku 1948 tak Orel na Slovensku neměl zástup.¹²⁹

Pro vzdělávací účely v orelské sféře se formovaly ústřední školy. Dne 6. června 1945 se podle vyjádření Ústřední rady začne vzdělávat v organizačních a osvětových školách v Brně 210 posluchačů, v Hradci Králové 320 posluchačů a v Praze 60 posluchačů. Do příbuzných škol se chodilo vzdělávat na 2 246 posluchačů. Po absolvování několikadenního kurzu se studující nadále vzdělávali písemnými kurzy a ústřední vedení požadovalo plnění různých úkolů. Absolvováním těchto škol, které se

---

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 369–370.

uskutečnily v Brně, Zlíně, Olomouci, Českých Budějovicích, Hradci Králové, Opavě a Praze se z posluchačů stali noví organizační a osvětoví funkcionáři v jednotách.¹³⁰

V roce 1945 se konala již tradiční pouť na Hostýn s 25 000 účastníky. Bylo to první velké shromáždění na Hostýn po 4 letech od zákazu Orla. Poutníci v sobotu přišli do svatyně, která praskala ve švech. Na mši svaté se uctila památka všech orelských hrdinů padlých v boji proti nacistickému Německu a za všechny popravené a umučené v koncentračních táborech, kteří bojovali pro svobodu země. Pout se vydařila a po nekonečných útrapách se na Hostýně probrala orelská síla a odhodlání s prosbami a modlitbami k Panně Marii Svatohostýnské a poděkováním za zdárné oživení orelské organizace. O něco menší návštěvě 20 000 účastníků se těšila i pouť na Hostýn v roce 1946.¹³¹

Již v roce 1946 přicházeli orlové s cvičeními na veřejnosti. Mezi prvními se ozvali orlové ze severní Moravy, Opavska, kteří byli nejvíce poškozeni po zákazu v roce 1938. I široké veřejnosti cvičení neuniklo a dostavovali se na podporu cvičících orlů v hojném počtu. Samozřejmě největší obdiv patřil orlům za jejich nezanevření na spolek při všech opětovných zákazech činností. Mezi přihlížejícími nechyběli členové předsednictva a náčelnických rad. Cvičilo se například na Dni Orelstva v Nivnici 28. června 1946 za účasti 841 cvičenců, na Orelských slavnostech 5. července 1946 v Kroměříži s krojovaným průvodem orlů v počtu 1 400, na Župním sletu Stojanovy župy 14. července 1946 a na Orelském dnu župy Křížkovského ve Chvalíkovcích 1. září 1946.¹³²

Při cvičeních, různých průvodech a podobných akcích se vyskytovaly nedostatky na orelských krojích, cvičebních úborech a odznamech. Zabývali se tím jak na jednáních župních, tak na jednáních ústřední rady. Právě při prvním zasedání ústřední rady 23. června 1946 se konala schůze věnovaná tomuto tématu. Na základě těchto nedostatků nejvyšší funkcionáři Čs. Orla vypsalí konkurz na vytvoření nových odznaků pro členy a žactvo a soutěž na vytvoření krojů a cvičebních úborů pro všechny členy.¹³³

---

¹³⁰ Druhá obnova Čs. Orla. (b.r.). Získáno 18. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=2_obnova_orla

¹³¹ Tamtéž.

¹³² Tamtéž.

¹³³ Tamtéž.

Výsledky soutěže oznámil Dr. Slavotínek a L. Hudečková na schůzi ústřední rady konané 14.-15. června 1947 v Brně. Autoři nedostatků V. Hůlka a S. Hallerová navrhli modrou jako symbol Orla pro všechny kategorie. Členstvo mělo nosit orelské kroje a cvičební úbory. Žáci a dorost pouze cvičební úbory s novým doplňkem, bundou z materiálu jako kalhoty. Návrhy měly být předloženy na příštím řádném sjezdu. Počítalo se, že do dalšího sletu plánovaného na rok 1949 budou všechny kategorie okrojovány.¹³⁴

Dle statistik se situace v Čechách jevila lepší než na Moravě. Uvádí se, že v Brynychově župě stihli k 1. srpnu 1945 oživit 109 jednot s 14 000 členy. Před válkou měla 156 jednot a 18 000 členů. K rychlému oživení s největší pravděpodobností přispěl i fakt, že Orel v Čechách byl zakázán až v roce 1942. Zřejmě díky tomu nebylo území tolik zasaženo válečnými událostmi. Nicméně župa Pospíšilova svoji činnost vykonávala v menším měřítku, uškodila jí snaha spojit tělesné výchovy. A další župy Kozinova a Jirsíkova svoji obnovu prováděly pozvolna.¹³⁵

Orel se zabýval i obnovou svého tisku, který spojoval veškeré Orelstvo po celé republice. Po dlouhých administrativních a technických problémech se však podařilo obnovit pouze ústřední časopis Orel, další orelský tisk nikoliv. Časopisy Květy mládí pro orelskou mládež a Orelská osvěta zůstaly zapovězeny. První číslo již 27. ročníku ústředního časopisu Orel vyšlo 27. června 1946. Za časopis rozhodoval redaktor JUDr. J. Jurák, jehož přínos se odrážel i v mediální strategii Orla. Plán zněl vydávat orelský ústřední list od 15. srpna 1946 každý 1. a 15. den v měsíci, což se nepodařilo a vycházel pouze jednou měsíčně.¹³⁶

Hned v poválečném období se Orel chtěl připravovat na další orelský slet, který byl plánován na rok 1949, avšak kvůli komunistickému režimu v roce 1948 se ho nepodařilo uskutečnit. I přes nezdar sletu se během třetí republiky uspořádala řada menších tělovýchovných akcí. Největší pozornost si zasluhuje XII. mistrovství Orla

---

¹³⁴ 2. obnova Orla 1945–1948: Vrchol příprav na slavnosti r. 1948 a 1949. (b.r.). Získáno 20. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=vrchol_priprav.

¹³⁵ Druhá obnova Čs. Orla. (b.r.). Získáno 20. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=2_obnova_orla.

¹³⁶ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948* (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 371–372.

v lehké atletice v Brně ze dne 5.-6. července 1946, na jehož konání byl pouze Orel z Moravy.¹³⁷

Uskutečnily se též dva čtrnáctidenní kurzy pouze pro členy orla. Kurzy zajišťovalo ministerstvo školství. Učily se nové praktiky pro cvičení s žactvem a cvičení v přírodě, voda, vzduch, slunce. Kurzy byly rozděleny pro muže a ženy, konané byly 19. srpna 1946 na odlišných místech. Oba kurzy skončily s nadšenými kurzisty a další kurzy se opakovaly v roce 1947 ve stejném duchu.¹³⁸

V roce 1947 se opět začalo projevovat pouto k branné výchově. O schválení nového zákona o branné výchově se radila vláda a v platnost vešel po odsouhlasení v Ústavodárném národním shromáždění. V podstatě se jednalo o stejnou brannou výchovu jako ve třicátých letech, nicméně ne tak propracovanou. Používali se obdobné metody, využívala se dobrovolná aktivita tělovýchovných spolků a státních orgánů. Branná výchova se projevovala i v tělesné výchově v přírodě, v tělovýchovných kurzech a na táborech.¹³⁹

Dne 31. července 1947 se po 9 letech od posledního sjezdu uskutečnil VII. řádný sjezd Orla v Brně. Úvodní modlitbou zahájil sjezd F. Leiner, který předčítá ze zprávy starosty J. Šrámka, v níž se Šrámek omlouvá z účasti na tomto sjezdu ze zdravotních důvodů. Šrámkova slova vedou orly k stálé práci, motivaci pokračovat pilně na dalším rozvoji a síle organizace. Hlavně poděkoval všem členům Orla za vykonanou práci pro organizaci. Po dočtení zachvátil sál mohutný potlesk. Schůze se věnovala minulým létům, zhodnotilo se posledních 9 let. Největší obdiv však patřil válečným hrdinům, kteří bojovali za svobodu, které se už nedočkali. Došlo i na exilového prezidenta E. Beneše, jenž přispěl velkou měrou při jednáních o slučování tělovýchovného. Funkcionáři na sjezdu udělili E. Benešovi nejvyšší orelský řád, zlatou medaili „Orel zásluze“. Stejného uznání se dostalo také starostovi J. Šrámkovi za jeho dlouhodobou činnost a za práci vykonanou během 2. světové války. I jemu byla udělena zlatá medaile „Orel zásluze“. Delegáti schvalovali nové odznaky pro žáky a dorost, nově navrhované kroje a cvičební úbory pro všechny kategorie, taktéž byl přijat návrh na

---

¹³⁷ Tamtéž, s. 373.

¹³⁸ Druhá obnova Čs. Orla. (b.r.). Získáno 20. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=2_obnova_orla

¹³⁹ Tamtéž.

uspořádání orelského sletu na rok 1949. Došlo k odsouhlasení rozdělení velké západomoravské župy na dvě menší. Kosmákovu župu se sídlem ve Znojmě a Kubišovu župu se sídlem v Třebíči. Volilo se nové předsednictvo, následně pak odborné rady, náčelnické rady mužů, náčelnické rady žen a hospodářské rady. Do nově zvolených funkcí se vkládaly velké naděje pro další čtyřleté období. V období konání sjezdu se konaly župní slety, jež byly odrazem správného fungování celé organizace, žup a jednot. Návčik na vystoupení se konal většinou ve velmi krátkém čase. Nedostatek krojů měl za následek nesoulad s členy bez krojů a klesly i počty členů na župních sletech. Přesto se sletů účastnilo poměrně mnoho cvičenců i diváků, což potvrdilo, že druhá obnova Čs. Orla se zdařila. Ještě, než se uskutečnily župní slety, se zprvu cvičilo na veřejných vystoupeních např. při uctění padlých hrdinů z 2. orelského odboje, na oslavách otevření nových nebo opravených orloven a při svěcení praporů v jednotách. Průpravná cvičení pro návčik na slety byla tzv. okrsková cvičení. V tehdejší Kosmákově župě, která ještě nebyla rozdělena, se pořádala 22. června 1947 v Rudíkově u Třebíče slavnost spojená s veřejnými cvičeními. Třebíčsko, přesněji Dolní Vilémovice, je mimochodem rodištěm J. Kubiše. Župní slety se konaly jako jednodenní nebo dvoudenní ve všech župách.¹⁴⁰

Vyvrcholením župních sletů se staly duchovní slavnosti na sv. Hostýně 24. srpna a 25. srpna 1947. Poutníci, jež se scházeli na Hostýně si přáli lepší budoucnost a ochranu pro organizaci. Sešlo se jich na 50 000. Slavnosti provázel průvod, mše svatá v chrámě, který byl přeplněn k prasknutí, a pár slov od funkcionářů Čs. Orla. Na pouť dorazili i bratři z dalekých míst na Slovensku, aby se setkali se členy Orla a projevíli zájem o znovuoobnovení Čs. Orla i na slovenském území. V blízkých letech však k obnově Čs. Orla na Slovensku nedošlo a svého nového začátku se dočkali až v roce 1992, 53 let od zastavení činnosti orlů na Slovensku. Mezi zúčastněnými se objevil návrh o znovu postavení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí v Praze, který byl stržen

---

¹⁴⁰ 2. obnova Orla 1945–1948: Vrchol příprav na slavnosti r. 1948 a 1949. (b.r.). Získáno 21. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=vrchol_priprav.

v roce 1918 a na jehož postavení se vytvořila sbírka. Na konci sbírky se vybralo necelých 42 000 Kč.¹⁴¹

Vysokoškolští studenti se v Orlu angažovali zakládáním jednot, což pomohlo župě Pospíšilově v Praze. Brněnští vysokoškoláci se zasloužili o založení vlastního odboru při jednotách Orla v Brně.¹⁴²

Dne 12. ledna 1947 se ústřední rada rozhodla přijmout nabídku, kterou snad nikdo nečekal. Jednalo se o pozvání do čestného předsednictva XI. všesokolského sletu, do něhož byli jmenováni R. Slavotínek a L. Hudečková. V minulých dobách si nikdo nedokázal takovou možnost představit. Ale vzhledem k společným válečným zkušenostem napětí mezi nimi pominulo. A tak odstartovala éra společného vystupování na slavnostech Sokola, Orla i Dělnické tělovýchovné jednoty. Všichni zmínění se navzájem zvali na své akce.¹⁴³

Dne 25. února 1948 se stal dnem, kdy Orel dostal další smrtelnou ránu. Násilné sloučení veškerých tělovýchovných organizací v jednu masivní tělovýchovnou organizaci Sokol. Hrdí orlové se do těchto událostí nezapojovali a za svoji nečinnost k sjednocování tělovýchovy byli pronásledováni. Příčinou zániku Orla v komunistickém režimu mohl být jednak strach režimu z okázale se rozvíjející organizace a jednak nežádoucí demokraticky a katolicky smýšlející lid sdružující se v tomto spolku. Nepohodlné pro budoucí komunistický režim se stávaly i výchovné a výukové prostředky.¹⁴⁴

Hostýnská pouť v roce 1948 znamenala pro členy Orla takové veřejné vystoupení, které po zákazu činnosti orelské znamenalo další nevyzpytatelné situace jako v minulých letech. Na sv. Hostýn se sjelo kolem sta tisíc poutníků, kteří požadovali aspoň budoucí výchovu pro mládež. Poutě na Hostýn se uspořádala brzy po komunistickém puči 28.-29. srpna a měla za následek první komunistické procesy, jež se týkaly 18 členů náčelnických rad a ústřední kanceláře Čs. Orla. Nicméně poutě se

---

¹⁴¹ Hostýnská pouť 1947 – Konec etapy Čs. Orla 1945–1948. (b.r.). Získáno 21. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=hostynska_pouty_1947.

¹⁴² Tamtéž.

¹⁴³ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 387.

¹⁴⁴ Procházka, P. (2006). *Vyškovská farnost v letech 1945–1952*. (Bakalářská práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 25–26.

konala ve shodě se zákonem a všechny náležitosti byly oznámeny úřadům. V právních náležitostech však Čs. Orel existoval a jeho zrušení bylo zařazeno úředně až 15. června 1950. V den sv. Hostýnské pouti přednesl kázání prof. P. J. Konvička. Mše svatá proběhla před bazilikou a všichni zúčastnění si pochvalovali nevídané chvíle se svými bratry a sestrami. Po mši si vzal slovo bratr Koukal, který podněcoval ostatní bratry k opatrnosti, poněvadž mezi zúčastněnými se vyskytovali tajné osoby StB. Ti nabádali Orelstvo k protistátnímu jednání, za což by byli následně pozatýkáni.¹⁴⁵

Exil pro mnohé šťastlivce končil opuštěním republiky, jimž pomáhali orelští členové bydlící blízko pohraničí. Často nebezpečné cesty přes lesy, řeky a nebezpečná území provázela i střelba od pohraniční stráže. Ti, jež podstoupili nebezpečí zmizením z republiky, se shromažďovali do uprchlických táborů v Německu. Jedním z takových táborů byl Murnau patřící pod správu amerických delegátů. Několik Čs. orlů se setkalo v Murnau, A. Slováček, O. Holubář a R. Krumpl. Jejich přátelství vyústilo v založení jednoty Čs. Orla v Murnau. Spuštění jednoty se symbolicky odehrálo 21. března 1949. Osmnáct členů se věnovalo orelským ideálům, chodili na procházky, provozovali volejbal a fotbal. Byl jim přidělen sál s rozdělením na tělocvičnu a kancelář pro Orla. Brzy se o činnosti dozvěděli ze zahraničních tisků i v Německu, Itálii, Rakousku, ale i v Holandsku a jiných zemích. Tím se roztrhl pytel plný žádostí o přijetí, které chodily na vedení. Na základě toho vznikla Svatováclavská župa orelská v exilu. S tím se začal vydávat i časopis Orel a navrhovaly se nové úbory.¹⁴⁶

Masová nezákonnost se šířila rychlostí blesku a později se brala jako běžný každodenní jev v životě lidí. Administrativní záležitosti právních norem substituovaly politické směrnice a činnost komunistické strany. Veškerá občanská i politická práva zastávala funkci pomalu degradujícího účinku a komunistická politika si přetvářela pravidla podle své potřeby. Právě mezi zmíněné přetváření pravidel můžeme zařadit i omezování tělovýchovných spolků a zavedení tzv. spolčovacího práva. Zákon, jež vyšel v roce 1951 byl zaměřen cíleně na omezení několika desetitisíců spolků, organizací

---

¹⁴⁵ Hostýnská pouť 1948. (b.r.). Získáno 21. prosince 2020, z http://www.orel.cz/?ukaz=hostynska_pout_1948.

¹⁴⁶ Papež, J. (2005). *Československý orel v exilu-Župa svatováclavská: 1948–1989*. Brno: Orel, s. 13.

apod. na minimum. Mezi nimi se nacházela i organizace Orel. Z nich se vytvořili jednotné organizace pod záštitou Národní fronty komunistických institucí.¹⁴⁷

V únoru prezident E. Beneš přijal rezignaci politických stran a jmenoval do vlády nové členy v čele s K. Gottwaldem, který byl předsedou komunistů. V brzké době se do strany komunistů přihlásilo několik Čechoslováků. Důvodem k přihlášení do komunistické strany byl strach ze ztráty zaměstnání, popřípadě naopak postup v práci na vyšší pozici. A to i přes jejich nedostatečnou úroveň kvalifikace. Touto cestou se Československo zaprodalo na 42 let komunismu, právě díky těmto lidem podporujícím komunismus. Našli se však i lidé s odporem ke komunismu. Brzy se dostali do potíží a byly proti nim zahájeny procesy podobné nacistickým omezováním. Docházelo k zatýkání, popravám bez důvodů, opět vznikaly koncentrační tábory.¹⁴⁸

V březnu dostaly organizace otázky ohledně dalšího pokračování jejich činností. Orel se přihlásil k pokračování jeho aktivit, avšak jeho slova nebyla brána v potaz a úřady uznaly toto prohlášení za neoprávněné. Ale jakmile se jednalo o majetek, tak byl Orel kontaktován a úřady ho vyzvaly k převedení majetku do žup Sokola, župy Máchalovy a Vaničkovy. Členové se samozřejmě snažili zachránit nejcennější věci: nechávaly si kroje, nahrávky a další osvětový materiál.¹⁴⁹

V historii Orla proběhl v roce 1968 další pokus k obnově po zákazu komunisty. Začátkem února 1968 se podle br. Večeři sešlo několik činovníků Orla, kteří vypracovali zásady ideové činnosti a sám br. Večeřa s dalšími vypracovali nové stanovy odpovídající zákonům a předložili je ministerstvu vnitra. Československý tělovýchovný svaz (ČsTV) podal posudek a namítl, že jsou pro existenci Orla ovšem bez tělovýchovy. Podle toho se stanovy přetvořily a opětovně zaslaly na ministerstvo vnitra. 14. srpna 1968 proběhla se zástupci Orla a ČsTV schůze o obnově, ke které nedošlo. Ve 100 jednotách

---

¹⁴⁷ Kaplan, K. & Paleček P. (2008). *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, s. 20.

¹⁴⁸ Zákaz činnosti Orla. (b.r.). Získáno 8. ledna 2021, z http://www.orel.cz/?ukaz=zakaz_cinosti_orla.

¹⁴⁹ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 393.

se probouzela aktivita spojená s obnovením, i když k ničemu. Příchod vojsk Varšavské smlouvy spolu se sověty do Československé republiky znamenal konec obnov Orla.¹⁵⁰

Po 41. letech se několik historiků a nových zájemců zabývalo aktivitou organizace Orel od prosince 1989. Tehdejší župy učinily první pokusy o obnovení hned koncem roku 1989. Jako první se podařila oživit k datu 12. 11. 1989 jihočeská župa Jirsíková. Stalo se to v utajení, ještě pět dní před pádem komunismu. 23. listopadu 1989 parta snílků, mezi nimiž byli V. Horyna a J. Hladký, založila Klub přátel Čs. Orla. Primárním cílem těchto nadšenců bylo sehnat orelské pamětníky a přivést nové zájemce o aktivní zapojení do činnosti organizace. Staří členové otráveni věkem a zkušenostmi z minulých let projevovali nechuť. Členové, jejichž vůle vzrůstala, převážili tuto nechuť a snažili se pracovat na oživení Orla. Vykonávali to bez možného oživení, avšak se ctí a pro své minulé generace. Skutečná rozsáhlá obnova Čs. Orla nastala 30. června 1990 na manifestačním ustanovujícím sjezdu Československého Orla. Sjezd probíhal v klasickém duchu, jak by se od Orlů dalo čekat. V dopoledních hodinách započala sjezd mše svatá, která probíhala v kostele Panny Marie v Brně. V poledne již prezentace zúčastněných v brněnském divadle na Jakubském náměstí 5. Po polední se zúčastnění modlili orelskou modlitbu a modlitbu Veni, Sancte spiritus. Ke slovu byli puštěni br. B. Koukal, jehož řeč se stala úvodním promlouváním. Načež navázal br. F. Morávek orelskými zásadami a jeho vystřídal br. A. Večeřa s organizačními a hospodářskými souvislostmi. Br. M. Kozlovský se chopil aktivit okolo přípravného výboru a kandidátů do předsednictva a pomocných sborů. Za zmínku stojí registrace organizace podle zákona č. 83/90 Sb. ze dne 27. 3. 1990, jež pro župy a jednoty stanovila, že jejich registrace už nemusela podléhat okresním národním výborům, ale stačila registrace jen orelskému ústředí v Brně. Ta jednotlivé registrace zpravovala a podávala k dalšímu řešení, především ministerstvu vnitra a statistickému úřadu.¹⁵¹

V roce 1993 vznikla organizace občanské sdružení Orel ČR. To se stalo po rozdělení státu na dva samostatné státy Českou republiku a Slovenskou

---

¹⁵⁰ Zákaz činnosti Orla. (b.r.). Získáno 8. ledna 2021, z http://www.orel.cz/?ukaz=zakaz_cinosti_orka.

¹⁵¹ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 402–403.

republiku.¹⁵² Statistiky uvedené ve výroční zprávě Orla z roku 2019 dokládají počty členů k 31. 12. 2019. Do 18 let 7 050 členů. Od 19-70 let 9 907 členů a nad 71 let 1 500 členů, dohromady tedy 18 912 členů ve 23 župách. Nynějším starostou je Ing. S. Juránek a 1. místostarostkou Ing. M. Macková.¹⁵³

3.7 Stručná biografie význačné orelské osobnosti Jana Šrámka

J. Šrámek patří bezpochyby mezi největší osobnosti československých dějin. Zasloužil se o chod Československé republiky v nejtěžších časech politických, církevních i kulturních. Je úzce spjat s historií politického katolicismu.¹⁵⁴ Patří mezi jednu z nejvýznamnějších osobností, která je spojena s tělovýchovnou organizací Orel. Zasloužil se o vznik této katolické organizace a též byl po dlouhá léta jejím starostou. Vzhledem k pracovní vytíženosti J. Šrámka se o administrativu v Orlu staral náměstek starosty F. Leiner.¹⁵⁵

Jeho život započal 11. srpna 1870 ve vesnici zvané Grygov nedaleko Přerova v Olomouckém kraji.¹⁵⁶ Narodil se rolníkovi Tomáši Šrámkovi a jeho ženě Jenovéř. V prvních letech života však o svého otce přišel a s jeho matkou žili ve skromných podmínkách. Vzhledem k této skutečnosti si J. Šrámek vypěstoval velmi vzácný vztah ke své matce, která ho vedla výchovou křesťanskou a kladla mu na srdce lásku k bližnímu svému.¹⁵⁷ Narodil se jako druhorozený syn. Jeho starší bratr ale brzy v mládí zemřel.¹⁵⁸

J. Šrámek se již v mládí prokázal nadprůměrnou inteligencí. Do školy nastoupil už v 5 letech. Brzy se naučil číst, psát a dostal přístup do osobní knihovny svého učitele K. Šmehlíka. Z knih si vybíral církevní díla a autory jejichž směr v knihách se uchyloval na opěvování české vlasti a národa. V 9 letech podstoupil své první

---

¹⁵² Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 404.

¹⁵³ Ústředí Orla. (b.r.). Získáno 8. ledna 2021, z <http://www.orel.cz/?ukaz=ustredi>.

¹⁵⁴ Marek, P. (2004). *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*. Olomouc: Moneta-FM, s. 13.

¹⁵⁵ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 75–76.

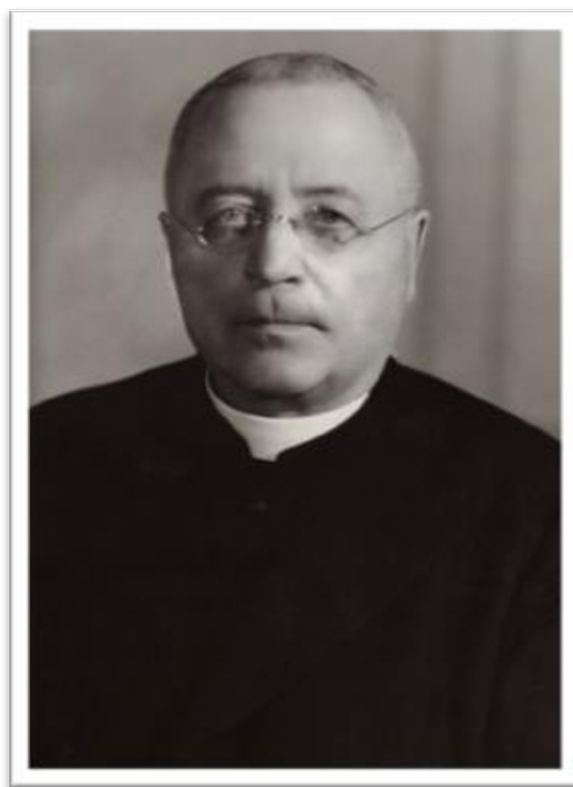
¹⁵⁶ Marek, P. (2004). *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*. Olomouc: Moneta-FM, s. 18.

¹⁵⁷ Nováková, R. (2017). *Křesťanská demokracie očima Jana Šrámka*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 20.

¹⁵⁸ Štefík, J. (2012). *Sociální působení Msgre. Jana Šrámka v Novém Jičíně v letech 1893–1901*. (Diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, Česká republika), s. 8.

sv. přijímaní a hned za rok biřmování. I když se zdá, že ho k budoucímu povolání vede jeho láska k bohu není tomu tak. Především to byla praktická iniciativa, která ho vedla k rozhodnutí studovat kněžský seminář v Kroměříži. Když ležel jeho otec na smrtelné posteli, přál si, aby jeho kroky směřovaly právě tímto směrem. Finanční situace rodiny neumožnila studovat J. Šrámkovi na gymnáziu v Olomouci. V 10 letech ho pozval páter Bečák na faru, kde ho po rozpravě doporučil na vzdělávání do Kroměříže.¹⁵⁹

O Šrámkově vysoké inteligenci vypovídají i jeho nadprůměrné studijní výsledky. Studoval latinu a řečtinu a v mimoškolní aktivitě němčinu. V době jeho studií byl ovlivněn památnou encyklikou *Rerum Novarum* papeže Lva XIII. Jeho pozornost si zasloužil nový proud katolicismu a katolický modernismus. Později se stal představitelem katolického modernismu Šrámkův kolega K. Dostál-Lutinov.¹⁶⁰

Obrázek 9. Na fotografii je vyobrazen J. Šrámek. Fotografie je převzata z webu <https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw52587/Jan-Sramek>.

Z důvodu brzkého nástupu do školy byl J. Šrámek vysvěcen až rok po dokončení studií, tento mezičas strávil jako zaměstnanec kanceláře konzistoře v Olomouci. Dne

---

¹⁵⁹ Nováková, R. (2017). *Křesťanská demokracie očima Jana Šrámkova*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 20.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 20–21.

21. prosince 1892 se tedy dočkal vysvěcení a jeho prvním působištěm byl Nový Jičín. J. Šrámek zde mohl využívat svoji němčinu, vzhledem k velkému zastoupení německy mluvících lidí, jež značně převyšovali české obyvatelstvo. Z pravidla se setkával s lidmi sociálně slabšími, což ho jen o to víc utvrzovalo a motivovalo k pomáhání této společenské skupině.¹⁶¹ V roce 1902 je jeho působení v Novém Jičíně ukončeno kvůli neshodám s novým arcibiskupem T. Khonem. V podstatě se jeho duchovní kariéra zastavila a větší pozornost věnoval politice.¹⁶²

Po ukončení pracovního poměru v Novém Jičíně nastoupil jako kněz do Brna. Už od počátku se zde věnoval politice. Působením v Brně pomáhal zakládat křesťansko-sociální odbory, organizaci katolické omladiny, deník *Den*, podniky hospodářské a družstevní strany a v neposlední řadě tělovýchovnou organizaci *Orel*.¹⁶³

V roce 1906 se konaly volby do zemského sněmu, kde byl J. Šrámek zvolen do Moravského zemského sněmu. Tím započala jeho dlouhá kariéra v politické činnosti. Stal se poslancem říšského sněmu Rakouska-Uherska. Zastupoval především utlačované Slováky před Maďarskem.¹⁶⁴ Od roku 1899 se věnoval myšlence zřízení křesťansko-sociální strany, ze které se postupem času zformovala Československá strana lidová. V jejím čele stanul jako předseda strany právě J. Šrámek. Ve straně působil až do komunistického puče v roce 1948. Jako učitel zavítal také na brněnské bohoslovecké učiliště, na němž přednášel katolickou sociologii. V letech 1914–1918 pozoroval aktivity prorakouské politiky. Koncem 1. světové války přehodnotil své politické aktivity a byl pro založení samostatného českého státu. Po válce se dostal do Revolučního Národního shromáždění. Devatenáct let byl členem poslanecké sněmovny. V tomto období mezi lety 1920–1939 zastával úřad předsedy poslaneckého klubu. V lednu 1919 došlo k integraci katolických stran do jedné, tou byla ČSL (Československá strana lidová). Vykonával funkci předsedy a vystupoval především jako představitel katolicismu.¹⁶⁵

---

¹⁶¹ Tamtéž, s. 21.

¹⁶² Tamtéž, s. 22.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž s. 22–23.

¹⁶⁵ Marek, P. (2004). *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*. Olomouc: Moneta-FM, s. 19.

V období kolem první republiky dlouho působil jako ministr pro různé rezorty ministerstva. Působil v exilové vládě v Londýně. Po roce 1948 se stal zájmovou osobou pro komunistický režim zejména vzhledem k neúspěšnému pokusu o únik do zahraničí. Jedna z žup v ČR je pojmenována právě po J. Šrámkovi.¹⁶⁶

J. Šrámek zemřel 22. dubna 1956 ve věku nedožitých 86 let v Praze. Po smrti byly jeho ostatky převezeny z Prahy do Velkého Týnce na Olomoucku. Pohřben byl do společného hrobu se svojí matkou. Jeho poslední přání se mu splnilo až 12. října 1991. Ostatky byly převezeny na Velehrad, kde byl pohřben. Za svojí celoživotní práci se mu dostalo celostátního uznání a byl mu udělen Řád Tomáše Garrigua Masaryka II. stupně in memoriam.¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948*. (Diplomová práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 75–76.

¹⁶⁷ Štefík, J. (2012). *Sociální působení Msgre. Jana Šrámka v Novém Jičíně v letech 1893–1901*. (Diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, Česká republika), s. 21–22.

4 Stručná historie Kosmákovy župy

Dne 5. 1. 1919 se konala orelská porada díky které se usneslo k reorganizaci Orla, který se odtrhl od strany křesťansko-sociální a svoji oblast rozšířil po celé republice. S tím se i v letech 1920–1921 vytváří nové uskupení žup v celé organizaci Orel. Na západní Moravě vznikla Západosmoravská župa Václava Kosmáka.¹⁶⁸ Sídlem pro župu se stala Třebíč. Se svojí úřadovnou přebývaly v Sušilově domě. Funkcionáři župy byl starosta F. Procházka a jednatelkou župy A. Kožinová. Činitel, který zastával funkci v Ústřední radě Orla byl A. Kokeš. Oproti dnešní skutečnosti měla tehdejší župa 1279 žáků a 604 dívek, celkem tedy 1883. Statistika cvičících a necvičících vykazuje počty 951 cvičících členů a 1756 necvičících členů.¹⁶⁹ Stávající Kosmáková župa vznikla rozdělením dřívější Západosmoravské Kosmákovy župy, jejíž sídlo se nacházelo v Třebíči, na dvě: Kosmákovu župu se sídlem ve Znojmě a Kubišovu župu se sídlem v Třebíči. První zmiňovaná si nechala pojmenování podle faráře Václava Kosmáka a druhá nově zřízená župa byla pojmenována po vojákově Janu Kubišovi, který byl členem Orla. Toto rozdělení se vyjednalo na VIII. valném sjezdu Orla v Brně 31. července 1947.¹⁷⁰

Datum 1. ledna 1996 se považuje za vznik Kosmákovy župy. Kosmáková župa se skládá z celkem šesti jednot: Mramotice, Pavlice, Přeskáče, Únanov, Vémyslice a Znojmo. Momentální počet členů ke dni 4. února 2021 je 231. Nově zvoleni 16. června 2020 do funkce starosty, místostarosty a sekretáře byli J. Myslík jako starosta, J. Průdek jako místostarosta a A. Kulhánková jako sekretářka.¹⁷¹

Většina jednot provozuje aktivní činnost dodnes. Zásadním problémem v jednotách byl nedostatek finančních podmínek nebo nemožnost sportovních aktivit, jelikož nebylo, kde je aktivně provádět. A když ta možnost byla, nebylo dostatek náčiní. Nedostatek mládeže a hlavně cvičitelů, kteří by vykonávali činnost lektorů tělesné

---

¹⁶⁸ Znovuobnovení Orla po 1. světové válce. (b.r.). Získáno 26. března 2021, z http://www.orel.cz/?ukaz=znovuobnoveni_po_prvni_svetove_valce.

¹⁶⁹ Novák, M. (2019). *Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Kubišovy župy spolku Orel*. (Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, Česká republika), s. 52.

¹⁷⁰ Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948* (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze), s. 383–385.

¹⁷¹ Župa Kosmáková. (b.r.). Získáno 7. února 2021, z <http://www.orel.cz/?ukaz=zupa&id=7>.

výchovy. Pokud je možnost, tak se jednoty zúčastňují zájezdu, vykonávají duchovní činnosti, sportovní činnosti a kulturní činnosti.¹⁷²

Z výroční zprávy z roku 2019 lze vyčíst, že Kosmákova župa nevykonává pro své jednoty sportovní akce, jelikož tj. na samotných jednotách. Zastupuje organizaci Orel na předních občanských akcích a soustředí se na předání svého významu dalším lidem. Jinak župa pořádá různé akce pro seniory, bezdomovce, vykonává práce spojené s charitativní činností, podporuje nemocné orly v nemocnicích apod. Pořádá též poutní zájezdy na sv. Hostýn, kterých se mohou účastnit orlové i veřejnost.¹⁷³

Na následujícím obrázku lze vidět území jednotlivých žup v České republice. Župa Kosmákova se nachází v Jihomoravském kraji na mapce s označením 6. Též se lze z mapy informovat o dalších orelských župách v ČR.

Obrázek 10. Mapa orelských žup znázorňující území jednotlivých oblastí. Převzato z *Orelský kalendář 2015*. (2015). Brno: Orel.

¹⁷² Novák, M. (2019). *Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Kubišovy župy spolku Orel*. (Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, Česká republika), s. 58.

¹⁷³ Župa Kosmákova. (b.r.). Získáno 7. února 2021, z <http://www.orel.cz/?ukaz=zupa&id=7>.

4.1 Osobnost Václava Kosmáka

Václav Kosmák se narodil 5. 3. 1843 v Martínkově u Moravských Budějovic a zemřel 15. 3. 1898 v Prosiměřicích u Znojma. Působil jako ministrant, kaplan a později jako farář. Rodina Kosmáková byla velmi zbožná, především maminka. Své děti vedla k víře, dobrosrdečnosti a pokoře.¹⁷⁴

Obrázek 11. Nákres V. Kosmáka. Fotografie převzata z webu https://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_osobnosti&load=196.

Dětství prožil v Martínkově u Moravských Budějovic v malém domečku č. 76 v blízkosti kostela a fary. Dělal ministranta a působila na něj katolická víra, která později bude mít vliv i na jeho budoucí povolání.¹⁷⁵

Jeho otcem byl Antonín Kosmák, který se živil jako obecní krejčí a kostelník, narozen 16. ledna 1811. Jeho ženou, matkou Václava Kosmáka, byla Anežka

---

¹⁷⁴ Filipová, E. (2012). *Osobnost Václava Kosmáka a jeho přínos pro moravský národopis*. (Bakalářská práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 8.

¹⁷⁵ Filipová, E. (2012). *Osobnost Václava Kosmáka a jeho přínos pro moravský národopis*. (Bakalářská práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 8.

Kosmáková rozená Fialová, která se narodila roku 1816. Pracovala jako pomocná síla na faře u svého známého faráře Františka Jedličky.¹⁷⁶

Vzhledem k tomu, že byl Václav Kosmák velmi nadaný, doporučil ho rodinný příbuzný, farář František Jedlička, na studia do Jihlavy, kam odešel roku 1854 studovat na německé gymnázium. Zde se mu dostávalo posměšků kvůli nižší sociální třídě a jeho primitivní němčině. Roku 1862 po vystudování gymnázia se přihlásil do semináře v Brně. Knězem se stal 3.6. 1866 a jeho prvním působištěm byly Moravské Budějovice. Dále působil v Hostimi, Biskupicích, Řeznovicích, Moutnicích, Tvarožné (zde působil nejdéle 16 let) a Prosiměřicích.¹⁷⁷

Později vzpomínal na okamžik, který ho přivedl ke studiu. *"Večer, když jsem se byl již pomodlit a houpl do postýlky, sedla si matka vedle mne, hladila mi vlasy a šeptala: , „Vašíčku, byl bys rád studentem? - Co je to, maminko? - Ze studentů pak bývají páni, jako náš pan farář, nebo pan pojezdny. - Já přimhouřil oči, usmál se a zakýval hlavou, že ano. - Matka mě políbila, řkouc: Jen buď hodný, poslouvej a bude z tebe, dá-li Pán Bůh, student; pan farář chce! "*¹⁷⁸

Napsal mnoho povídek a románů zaměřených většinou na prostý venkovský život, ve kterém žil. Tato díla vycházela pod názvem Kukátka.¹⁷⁹ Již ve svých 19 letech začal přispívat svými výtvary do nejrůznějších časopisů např. do časopisu Jaro, Hlas. Jeho tvorbu mohli čtenáři najít v tzv. příspěvcích pod čarou nebo taky na místě vyhrazeném pro fejetony.¹⁸⁰ Kukátka byla asi jeho největší tvorbou díky, které se proslavil a zapsal do literární historie. Oblíbená Kukátka vycházela v mnoha výtiscích. Roku 1876 vyšel první svazek Kukátek s 13 000 výtisky. O dva roky později v roce 1878 druhý svazek 11 500 výtisků. Po pěti letech v roce 1883 třetí svazek 9 500 výtisků. Roku 1890 čtvrtý svazek 9 100 výtisků. Pátý svazek 9 100 výtisků v roce 1892. Je patrné, že postupem času vycházel menší počet výtisků. Lidé na venkově si knihy půjčovali,

---

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž, s. 9–10.

¹⁷⁸ Kosmák, V. (1876). *Kukátko čili Život lidský v obrazech*. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, s. 33.

¹⁷⁹ Václav Kosmák. (b.r.). Získáno 6. února 2021, z <https://www.prosimerice.cz/osobnosti/vaclav-kosmak>.

¹⁸⁰ Filipová, E. (2012). *Osobnost Václava Kosmáka a jeho přínos pro moravský národopis*. (Bakalářská práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 19.

jeden z důvodů mohly být finanční potíže.¹⁸¹ Největší literární aktivitu projevil v Moutnicích a ve Tvarožné, kde byl farářem. Psal často venku na čerstvém vzduchu pod altánkem, kde přemýšlel a svoje myšlenky přepisoval na papír. Poslouchal nejrůznější příhody v hospodách, venku, na kulturních akcích, prostě všude, kde se ocitl. Kromě literárního talentu, byl i skvělým řečníkem. Na jeho promluvy se sjížděli lidé z blízkých farností, aby slyšeli jeho slova.¹⁸²

4.2 Jednota Mramotice

Před 1. svět. válkou nejsou žádné zmínky o fungování jednoty nebo odborů. Po válce se v Mramoticích založil 8. března 1919 poválečný odbor. Již kolem dvacátých let byl postaven spolkový dům, jež měl sloužit aktivitám členů. Divadelní činnost byla v Mramoticích na vysoké úrovni, měli i vlastní jeviště.¹⁸³

Jednota Orla v Mramoticích byla obnovena 21. prosince 1990, alespoň tak je to uvedeno na webových stránkách Orelstva.¹⁸⁴ Většinou jednota Orla vznikla z dalších spolků nebo odborů apod. Nicméně minulost Orla Mramotice před rokem 1989 je neznámá. Bohužel pro čtenáře si jednota dosud nevede žádné historické zápisky, dobové fotografie a nepíše žádnou kroniku. Na základě těchto poznatků není možné úplné zjištění průběhu činností v této jednotě.

V Mramoticích se pořádané akce místním členstvem konají v orlovně. Jednota vedle svých obyčejných výborových a členských schůzí pořádá další atraktivní aktivity a akce pro místní obyvatelstvo. Každoročně organizuje průvod masek na masopust i s maškarním karnevalem, na kterém se vyhodnocují a odměňují nejlepší masky. Dále jednota organizuje Mikulášskou besídku s nadílkou, Den matek a Den dětí. Na Den dětí se do Mramotic sjíždí děti i z okolních vesnic. V jednotlivých disciplínách bývají děti odměňovány. Konají se oslavy svátku Matek s programem v orlovně. Mramotický orel pořádá v obci i tradiční posvícení, s kterým je spojen generální úklid orlovně a okolí.

---

¹⁸¹ Tamtéž, s. 21–22.

¹⁸² Buchtová, M. (2014). *Osobnost Václava Kosmáka v kontextu sociální pedagogiky*. (Bakalářská práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Zlín, Česká republika), s. 30.

¹⁸³ Pilařová, J. (2005). *Orelská činnost na Znojemsku*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 47–48.

¹⁸⁴ Orel jednota Mramotice. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z <http://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=7&jid=7001>.

Nechybí ani účast na poutních místech např.: pouť do Hlubokých Mašůvek k Panence Marii.¹⁸⁵ Mezi sportovní aktivity v jednotě patří: stolní tenis, atletika, plavání, volejbal, šachy, nohejbal a sport pro všechny, kteří se chtějí aktivně zapojit do života.¹⁸⁶

Počet členů v jednotě je nyní 52. Členů do 18 let je 13, mezi 19-26 lety jich je 6, největší zastoupení členů je v rozmezí 26-60 let a to 24, nad 60 let pouze 6 členů. Od 26. února 2016 bylo zvoleno následující předsednictvo: starostkou F. Klemrová, místostarostou L. Stehlík a sekretář D. Götz.¹⁸⁷

4.3 Jednota Pavlice

První zmínky o orelské jednotě v Pavlicích sahají do roku 1921. Dne 21. ledna založil jezuitský kaplan Viktorián tehdy ještě Spolek katolického a lidového domu Československé strany lidové. Pro svoji činnost potřebovali členové katolického spolku z Pavlic útočiště, které našli v Katolickém domě, jež byl vystavěn a otevřen 20. července 1924. Zpočátku nebyla možnost výstavby, jelikož jednota nedisponovala příslušnými pozemky k výstavbě Katolického domu. Tak se spolek rozhodl vykoupit pozemky od A. Špalkové v hodnotě 6 500,- Kčs. Další pozemky od tehdejšího Katolického domu až k hřbitovu spolek odkoupil v pozdějších letech v celkové hodnotě 6 800,- Kčs. Finančně podpořil vybudování zázemí pro spolek místní farář J. Vaněk s částkou 11 500,- Kčs.¹⁸⁸

Z Ústředního listu Československého Orelstva z 28. února 1938 lze vyčíst informace o získání ocenění kázně a pohotovosti pro jednotu Pavlice a dalších šest jednot, jež měly krátkou přípravu na otevření Osvětové školy a svojí aktivitou odevzdaly své dotazníky jako jedni z prvních v uvedeném čase. Za svoji aktivitu dostaly trvalou památku obrazů Dürerovy Madony. Uznání patří i dalším jednotám a činovníkům.¹⁸⁹

---

¹⁸⁵ Orelské listy (župy Václava Kosmáka), VI., 1997, č. 4.

¹⁸⁶ Župa Kosmákova. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z http://www.orel.cz/stare/zupy/dotaznik.html?zupa_id=7.

¹⁸⁷ Orel jednota Mramotice. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z <http://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=7&jid=7001>.

¹⁸⁸ Orel. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z http://pavlice-historie.wz.cz/katolicky_dum.html.

¹⁸⁹ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), XXIII., 1938, č. 4, s. 32.

Činnost spolku byla narušena v roce 1948 místním národním výborem Pavlice, který měl nárok na zabavení Katolického domu.¹⁹⁰ Dokument ze 17. září 1952 uvádí: „Spolek Katolický a lidový dům se sídlem v Pavlicích nevyvíjí žádnou činnost, která by přispívala k výstavbě socialismu v naší vlasti, takže jeho další existenci dle zák. č. 68/1951 Sb. o dobrovolných organizacích a shromážděních není odůvodněná.“ Tímto výměrem okresní národní výbor ve Znojmě v podstatě zastavil nejen činnost spolku, ale zlikvidoval celý Spolek katolického a lidového domu v Pavlicích. K výroku se spolek mohl odvolat do patnácti dnů u příslušného okresního národního výboru ve Znojmě. Nicméně veškeré pozemky, budovy a vlastněné prostory spadly pod správu Československého státu, který byl zastupován místním národním výborem v Pavlicích, a spolek neměl žádné finance ve své pokladně.¹⁹¹

Obrázek 12. Členové Orla Pavlice v krojích. Fotografie převzata z Archivu Orla Pavlice.

O založení Orla v Pavlicích se začalo jednat až po dlouhých letech 4. září 1995 na obecním úřadě v Pavlicích za přítomnosti 20 členů. Schůze odstartovala v 19:30 úvodním slovem předsedy ČSL (Československá strana lidová) J. Holíkem, po němž

---

¹⁹⁰ Orel. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z http://pavlice-historie.wz.cz/katolicky_dum.html.

¹⁹¹ Archiv Orla Pavlice, Výměr o činnosti z roku 1952.

se dostal ke slovu starosta obce J. Myslík, který dal na vědomí, aby byl Katolický a Lidový dům navrácen do rukou jejího předchozího majitele, tj. spolku Katolický a Lidový dům. Toto ustanovení schválilo zastupitelství obce. V dalším bodě se členové schůze zabývali dle návrhu J. Myslíka založením Orla. Nicméně se objevovaly hlasy podporující pozdější založení, aby nevyvstaly problémy spojené s navrácením Katolického a Lidového domu. J. Holík poznamenal, že Katolický a Lidový dům by zůstal spolku a jednota Orla by využívala těchto prostor k činnosti, jak tomu bylo v minulosti. Školka by zůstala v budově jako doposud. Návrh byl podpořen od všech členů. Diskutovalo se i o náboženské výchově ve škole. Obecní zastupitelstvo odmítlo přijmout pí. Myslíkovou a pí. Muchovou. J. Bohdál se domníval, že nová místa by měla být vyplněna právě osobami, které mají možnost ovlivnit nejen výchovu, ale i vzdělání náboženské. Pí. Myslíková nebyla přijata do školy kvůli jejímu odlišnému vzdělání, než bylo požadováno. Pí. Muchová po zjištění požadavků zůstala na svém stávajícím pracovním místě.¹⁹²

Schůze ze dne 18. září 1995 se zabývá stále založením jednoty Orla v Pavlicích. J. Myslík vysvětloval podrobnosti o založení a byl pozvaným mluvčím. Měl za úkol seznámit a informovat členy o podrobnostech. Též se diskutovalo o sepsání smlouvy mezi Katolickým a Lidovým domem a Mateřskou školou v Pavlicích, na což byl najat právník. J. Myslík obrátil pozornost na údržbu Božích muk a křížů v poli, zajistil jejich obílení a výsadbu stromu kolem nich.¹⁹³

Další schůze, na kterou se měl dostavit starosta Kosmákovy župy p. Čapoun, se konala 2. října 1995 od 19 hodin za účasti 11 osob, což úvodním slovem oznámil J. Myslík. Na základě těchto skutečností jeho další přijetí bylo stanoveno na 6. října 1995. S tím J. Holík ml. pozval členy ČSL a jejich stoupence. Dále pak členy Katolického a Lidového domu i křesťanskou mládež. Pozemky, které byly zabaveny, se vrátily do rukou původních majitelů a začaly se pronajímat za 50 Kč ročně. Na schůzi se jednalo o veřejných akcích jako byla mikulášská besídka s nadílkou, kterou měla

---

¹⁹² Kronika Orla Pavlice.

¹⁹³ Tamtéž.

uspořádat jejich mládež. Rodiny, které požádají o navštívení jejich domácností budou vyslyšeni a navštíví je Mikuláš se svou družinou.¹⁹⁴

Na mimořádné schůzi 4. října 1995 se jednalo s ředitelkou mateřské školy o uvolnění jedné z místností, do které bude udělán nový vchod sloužící pouze pro vlastní účely. Tento návrh byl odsouhlasen.¹⁹⁵

Obrázek 13. Na fotografii je znázorněná stará orlovna v Pavlicích. Fotografie převzata z Archivu Orla Pavlice.

Dne 6. října 1995 se konala za přítomnosti starosty Kosmákovy župy p. Čapouna ustanovující schůze Orla v Pavlicích. Úvodním slovem J. Myslík seznámil přítomné s obsahem schůze. Přivítal p. Čapouna, který zdůrazňoval činnost organizace Orel a seznámil účastníky s jeho historií, jeho úkoly, cíli, a také funkcemi, jaké mají být v každé jednotě. Funkce, které zmínil: starosta, místostarosta, sekretář, pokladník, vzdělavatel. U poslední uvedené dodal, že tuto funkci by měl vykonávat kněz. Dále poukazoval na různé komise. Pro jednotu Pavlice prozatím doporučil sportovní komisi a duchovní komisi, později by se připojila i kulturní komise. Nezapomněl na důležitý význam mladé generace v organizaci. Zdůraznil volení tří členů do revizní komise. Volby

---

¹⁹⁴ Tamtéž

¹⁹⁵ Tamtéž.

se měly uskutečnit aklomací,¹⁹⁶ což bylo nakonec odsouhlaseno. Jednotlivé funkce začali zastupovat předseda J. Holík st., místopředseda J. Bohdálek, sekretářka J. Myslíková, vzdělavatel J. Jandl, pokladník J. Holíková, sportovní referent J. Holík ml., kulturní referent H. Stanislavová a člen výboru R. Laštůvka. Předsedou revizní komise se stala V. Bohdálková a členy revizní komise F. Svoboda a J. Kovářík.¹⁹⁷

Po ustanovení Orla se od roku 1995 začaly pořádat z kulturních činností divadelní hry, dětské karnevaly, dny matek, dny dětí, posvícenské zábavy, orelské plesy. Jednota se věnovala i duchovní činnosti a byla účastníkem poutních zájezdů. Ze sportovního prostředí cílí na volejbalové turnaje, které jsou hlavní prioritou a jsou pořádány dvakrát ročně, nohejbalové turnaje, turnaje ve stolním tenise, hrají i v registrované soutěži, florbalové turnaje, tenis, cvičení na míčích, cvičení matek s dětmi, posilovnu.¹⁹⁸ A v roce 2021 čekají florbalisty z kategorie mužů z Pavlic souboje s florbalisty z jiných oddílů v Orelské florbalové lize.¹⁹⁹ Orlovna se může využívat k oslavám, vánočním výstavám, debatním setkáním či divadelním dílnám. Jednota Pavlice usiluje o vyžití a snaží se o co největší kulturní, sportovní a duchovní činnosti. Nynější sportovní a vlastně i kulturní a duchovní události jsou však značně omezeny z důvodu korona krize.

Členové Orla v Pavlicích stáli o vybudování nového sportovního areálu, jež by měl sloužit sportovním aktivitám pavlických orlů. Pavlice jsou spojeny se sousedící vesnicí Grešlovým Mýtem a každá má 700 obyvatel, přičemž ani v jedné obci není sportovní areál. Nově zbudovaný sportovní areál by mohli kromě orlů využívat jak lidé z vesnice a okolí, tak i základní škola. Staré hřiště neodpovídalo stavu, na kterém by se mohly provozovat sportovní aktivity. Mezi lety 1990–1995 se na tomto hřišti hrával okresní přebor Znojemska. Pavlice musely později jednotlivé soutěže z důvodu nevyhovujících podmínek hřišť přesunout na místa, která vyhovovala podmínkám k soutěži. Na vybudování hřiště získaly Pavlice dotaze z Ústředí Orla ve výši 1 900 000 Kč a dar od sponzora ve výši 100 000 Kč. Na nově vybudovaném hřišti se

---

¹⁹⁶ Veřejný projev souhlasu většiny lidí.

¹⁹⁷ Tamtéž.

¹⁹⁸ Archiv Kosmákovy župy Znojmo, Zprávy o činnosti jednoty Orla Pavlice z roku 2017.

¹⁹⁹ Orelská florbalová liga. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z <https://orelskafl.cz/web/index.php?r=site%2Fteams>.

hraje tenis, volejbal, basketbal, florbal. S víceúčelovým hřištěm se vybuďovala i nová orlovna. Výstavba nové orlovný započala v roce 2003.²⁰⁰

V roce 2015 proběhla rekonstrukce a opravy na hřištích blízko orlovný. Mezi jinými byly např. vyčištěny struhy a štít orlovný dostal nový nátěr. Na rekonstrukce byly použity finanční prostředky, které poskytlo Ústředí a zbytek doplatila jednota.²⁰¹

Orientační statistika z roku 2020 uvádí 61 členů jednoty Pavlice. Ve srovnání se statistikou z roku 2005, tak měla jednota o 15 členů víc. Převážná část členů je ve věku od 27 do 60 let. Tyto údaje vypovídají o tom, že jednota se stále rozvíjí a rozšiřuje svoje činnosti. Současným starostou jednoty Orla v Pavlicích je J. Nachtnebl a místostarostou J. Myslík.²⁰²

Obrázek 14. Na fotografii je znázorněná stará orlovna v Pavlicích. Fotografie převzata z webu <https://www.pavlice.cz/fotogalerie/64-orlovna/detail/957-sam1480.html>.

---

²⁰⁰ Kronika Orla Pavlice.

²⁰¹ Tamtéž.

²⁰² Orel jednota Pavlice. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z <http://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=7&jid=7002>.

4.4 Jednota Přeskáče

Jednota Přeskáče je poměrně mladá tělovýchovná jednota, která vznikla 18. května 2005.²⁰³ Je druhou nejmladší jednotou v Kosmákově župě. Za dobu své existence si jednota nevedla žádné historické záznamy ani dobové fotografie. Z těchto důvodů není možné zjistit průběh činnosti této jednoty.

Její činnost byla založena na aktivitách několika mladých nadšenců. Postupem času se z dětí, které nadšeně provozovaly tělovýchovné aktivity, zejména tedy nohejbal, dostaly do staršího věku, a tím se změnily jejich priority k činnosti. Jednota Přeskáče nemá v podstatě žádné zázemí k vykonávání sportovních aktivit, žádnou orlovnu ani hřiště ke sportovním účelům. Na toto si pronajímala jednota vnitřní a venkovní prostory ve vedlejších vesnicích. V současné době je jednota v minimální činnosti, nejenom kvůli současné situaci v době korona krize, ale i z důvodů minimální aktivity členů, jak je popsáno výše.²⁰⁴

Ke dni 4. února 2021 připadá na jednotu 15 členů. Z toho 14 členů je mezi lety 27-60 let a 1 člen nad 60 let. Počet členů od založení nijak nevzrůstá ani neklesá, zůstává víceméně neměnný. 25. května 2016 byl zvolen starostou J. Němec, místostarostou J. Otoupal, sekretářem P. Dobeš.²⁰⁵

4.5 Jednota Únanov

Osobou, která je považována za zakladatele Orla v Únanově, je páter Josef Rudolecký. V roce 1913 se konaly dvě schůze ustanovující dva spolky. Jedním ze spolků bylo Sdružení Venkovské Omladiny, které směřovalo svoji pozornost především k mládeži, a druhým spolkem byl Orel, jehož činnost byla orientovaná spíše na dospělé. Oba spolky si zvolili zastupitelstvo a hned zpočátku mělo velké zastoupení členů. Na začátku své existence měly oba spolky společné útočiště v neobydleném domě, který jim propůjčil místní rolník F. Příbyl.²⁰⁶

---

²⁰³ Orel jednota Přeskáče. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z <http://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=7&jid=7003>.

²⁰⁴ Němec, J., osobní rozhovor, 25. února 2021.

²⁰⁵ Orel jednota Přeskáče. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z <http://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=7&jid=7003>.

²⁰⁶ Archiv obce Únanov, Pamětní kniha obce.

Provozovanými činnostmi ve spolku Omladiny byl zpěv, kurzy, zábavy, výlety a kapitolou sama pro sebe byla divadelní činnost. V podstatě týdně nacvičovali národní písně a tance. Vyšivačské kurzy zaměřovaly především na dívky. Svoji aktivitu vyvíjeli členové i v hudební sféře, kdy kapela, již dříve založená J. Rudoleckým, přešla do spolku. V roce 1913 vystoupila kapela poprvé pro veřejnost na masopustu.²⁰⁷

Hned zpočátku nadšení orlové zapálení do cvičení nakoupili nářadí, jehož tehdejší hodnota byla celkem náročná na finance: bradla, hrazdu, kruhy, lano na šplh a žíněnky. Cvičení na nářadí doplňovala i cvičení prostná dominující především u žen a dorostenek. Veškerá cvičení se zkoušela a trénovala v propůjčeném domě F. Přibyla. O pár měsíců později bylo již uspořádáno první veřejné cvičení Orla v Únanově za přítomnosti hostů z Jaroměřic nad Rokytnou a Višňové.²⁰⁸

Orel i Omladina spolu úzce souviseli a měli spolu i společné aktivity. Oba spolky spolu vystupovaly na veřejných událostech v obci i v okolí. Nejbliž jim byla však společná divadelní činnost. Vystupovali i v identických krojích a prapor byl též totožný pro oba spolky.²⁰⁹

Výlety pořádané Orlem byly koncipovány jako procházky pro starší obyvatelstvo s připraveným odpočinkem na cestě. Účastnit se mohli i ostatní členové, zábavu zajišťovala kapela. Cestu často doprovázel tanec členů.²¹⁰

Orelský den konaný v roce 1913 se stal zvyklostí a v témže dni se pořádalo divadlo, veřejné cvičení prostné, cvičení na hrazdě, cvičení na bradlech a závěrem večerní zábava s posezením.²¹¹

Činnost obou spolků překazilo vypuknutí 1. světové války v roce 1914. Několik členů z Orla i Omladiny bylo odvedeno na frontu bojovat s nepřítelem, někteří se už nikdy nevrátili. Spolky se snažily udržet činnost i v těch nejhorších časech, uskutečňovaly sbírky, tvořily vánoční balíčky, které pak posílaly na bojiště svým členům, ale i únanovským občanům, jež zastihl stejný osud. Opadla i rivalita a vzájemné spory mezi jednotlivými spolky v Únanově. V roce 1915 válčení

---

²⁰⁷ Tamtéž.

²⁰⁸ Tamtéž.

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Tamtéž.

²¹¹ Tamtéž.

s nepřítelem začínalo stále narůstat a další obyvatelé Únanova, mezi nimiž se vyskytovali i členové Orla, byli odvedeni do války. Z důvodů agrese války se veřejná činnost zastavila a veškerá činnost se přesunula do spolkového domu. Po posledním povolání do války musela být zastavena divadelní, cvičební i hudební činnost. V roce 1916 se podařilo obnovit divadelní činnost a v letech 1916 a 1917 začala omladina znovu občas hrát. Po konci války se členové Orla, kteří bojovali, vrátili zpět do Únanova a pomalu se zase začali rozjíždět oba spolky. U Omladiny se opět obnovil pravidelný trénink zpěvu, nácvik tanců a také kapela začala být znovu aktivní. Do starých kolejí se vrátil i Orel se svými cvičeními dorostu a pravidelným cvičením mužů i žen. Došlo k obnově divadelní činnosti díky účinkování nové generace herců.²¹²

Po válce se na Znojemsku udržela pouze únanovská jednota, ostatní zanikly. Nicméně o svoji obnovu bojovaly a některým jednotám se podařilo svoji činnost znovu obnovit. Několik orlů v květnu 1919 šlo bojovat o samostatnost Slovenska po vpádu maďarských vojsk.²¹³

V roce 1920 dochází k reorganizaci tehdejší organizace Orel. Ve čtvrtek 15. ledna 1920 odsouhlasila Zemská správa politická na Moravě rozhodnutí č. 3336/VIII ustanovení Československého Orla v místě Únanov.²¹⁴ Tímto výnosem Sdružení venkovské Omladiny spadlo úředně pod jednotu Orla v Únanově. Starostou nově zřízené jednoty byl zvolen P. Čech, F. Pilař obsadil funkci náčelníka, náměstkem byl zvolen F. Příbyl, náčelníci A. Jordánová a hospodáři F. Benáček a K. Pavelka. Odbor z Plavče fungující při jednotě Orla v Únanově se osamostatnil a zvolil si svoji cestu s novými činovníky.²¹⁵

Hned v roce 1920 se uspořádalo veřejné cvičení, které bylo zahájeno hudbou produkovanou místní orelskou kapelou. V závěru cvičení a celého dne kapela ukončila úspěšné vystoupení cvičenců na večerní zábavě. Zájem o cvičení byl značný, sjely se jednoty z Plavče, Kuchařovic, Mramotic, Dunajovic a Višňové. S novým zřízením Orla se

---

²¹² Tamtéž.

²¹³ Pilařová, J. (2005). *Orelská činnost na Znojemsku*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 68.

²¹⁴ Archiv obce Únanov, Pamětní kniha obce.

²¹⁵ Pilařová, J. (2005). *Orelská činnost na Znojemsku*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 68.

v témže roce konalo i veřejné cvičení v tehdejší Západo-moravské župě nyní však Kosmákově župě. Ta byla složená ze tří okrsků Třebíčska, Jihlavska a Únanovska. Z únanovského okrsku odjelo tehdy 110 členů vlakem ze Znojma do Starče a odsud se vydalo pěšky do Třebíče předvést veřejnosti svoje kvality v nacvičených sestavách. Největší potlesk sklidili únanovští cvičenci F. Homola a F. Zoufalý, kteří předvedli svou sestavu na hrazdě.²¹⁶

Obrázek 15. Na fotografii je znázorněná stará orlovna v Únanově. Fotografie převzata z Archivu obce Únanov.

Rok 1922 byl pro Orelstvo z celé Československé republiky ve znamení Orelského sletu, jež se uspořádal v Brně. Pan F. Příbyl člen Orla v Únanově a jeden z přítomných na sletu si po vydařeném sletu napsal: „Kdo slet viděl, tomu zůstane věčnou vzpomínkou. Cvičilo 4.000 členů a 3.400 členek, dále cvičili studenti, vojáci, cizinci: Američané, Belgičané, Francouzi, Jihoslované, Švýcaři, Italové a mnozí jiní. Průvod členstva Brnem trval hodinu a půl. Byl ohromující pro celý svět. Šlo se osmistupy až na cvičiště. Cvičiště samo bylo mistrovské dílo a ohromující! Po celé dny sletové od 11. do

---

²¹⁶ Archiv obce Únanov, Pamětní kniha obce.

16. srpna bylo krásné jasné počasí. Já sám byl jsem na sletu od 11. do 15. srpna – jako cvičící člen!²¹⁷

Obrázek 16. Na fotografii je znázorněná nová orlovna v Únanově. Fotografie převzato z Archivu obce Únanov.

V roce 1920 se na schůzi zástupců Orla rozhodovalo o výstavbě nové orlovny, jelikož tehdejší vypůjčený spolkový dům už byl nedostatečnou alternativou pro správnou činnost jednoty a v místě se nevyskytovaly žádné volné prostory. Proto bylo rozhodnuto o vybudování nové orlovny. Svými organizačními schopnostmi přispěl páter Rudolecký, který např. navrhl, aby členové Orla vypomáhali na stavbě, aby se využili rolníci pro bezplatný dovoz dřeva a kamene, aby se nežádalo členy o finanční prostředky, neboť se potřebné finanční prostředky vypůjčí od banky. A tak se v roce 1920 pustili nadšení orelští členové do svozu dřeva z poměrně dalekých míst. S kácením dřeva však vyvstal problém s lesní správou, který vyřešil páter Rudolecký, když v Praze zařídil povolení ke kácení dřeva. Až do jara 1921 se konaly přípravné práce jako dovoz skáceného dřeva a kamene. I přesto, že byl od obce zakoupen pozemek na stavbu, nevědělo se, kde přesně se s výstavbou orlovny začne. Páter Rudolecký se

---

²¹⁷ Osobní archiv Františka Přibyla, Deník z let 1892–1924.

domníval, že by orlovna měla stát ve středu pozornosti, a tak odkoupili pozemek od místního statkáře p. Dvořáka. Po dvouletých přípravách tak práce na orlovně začala v roce 1922. Na výstavbu zdí si orlové cihly vypalovali ve staré opuštěné cihelně. Procesu vypalování cihel se účastnily i ženy. Veškerá práce na orlovně probíhala za pomoci členů, kteří pracovali nepřetržitě až do roku 1925, kdy se 8. srpna v téhož roku uspořádalo slavnostní otevření. Na pracích na orlovně se podílelo celkem 50 členů. Po otevření orlovny našel spolek konečně své útočiště. Ihned se veškeré aktivity přesunuly do orlovny anebo na hřiště za orlovnu. Finanční výpůjčky se splácely dlouhá léta.²¹⁸ J. Rudolecký se zmiňuje o vývoji budování orlovny v časopise Orel takto: *„Odhodlali jsme se ke stavbě. Peněz – neměli jsme a nemáme, snad jen několik set, tak dva tři tisíce. Zrovna co na zakoupení stavebního místa stačilo. Ale: u Únanova jest kamenný lom a tedy stavební kámen zdarma, jsou pískoviště, buď na obecním, neb jsou majiteli našinci, nadšení orlové, tedy i písek zdarma, na dohled jsou lesy, v nich stavební dříví, snad si je vyprosíme zdarma neb koupíme lacino. Sami skácíme, otešeme na materiál stavební a dříví palivové do cihelny. Postavíme si pec, naděláme cihel, vypálíme. Naši rolníci dají potahy, naši dělníci práci – to bude náš závodní kapitál. To byl náš rozpočet a plán. Hotové nutné peníze vypůjčíme, zdarma práci získáme potřebné zajištění výpůjčky, po letech vše uplatíme – a budeme ve svém! V orlím hnízdě! V orlím hradě! Usmíváte se těmto rozpočtům? A přece jen dovedly nás k naší stavbě a uskutečnily ji. Sami jsme lámali kámen, kopali písek, káceli a zpracovávali dříví, robili a pálili cihle: 160.000 cihel, 1.200 fůr kamene, kolik set pevných metrů dřeva, co jiného materiálu ani nevím – to jsou naše aktiva. Kde našinec měl koně – vozil zdarma, vizte orlovnu únanovskou a posuďte: tisíce bylo třeba fůr a jsou snad všechny zdarma. Jsou jednotlivci, kteří zdarma vykonali pro orlovnu přes pět set fůr! Po čtyři léta se vozilo a stavělo. Nemají ovšem všichni zásluhu stejnou, stupně jsou velmi rozdílné, jmenovitě slíbená výpomoc s potahy z okolí brzy omezila se jen na některé uznalejší jednotlivce, ale – dílo přece jen jest vykonáno. Vedle rolníků řadí se naši dělníci a řemeslníci. Po tři léta pracovali naši zedníci a nádeníci za lacinou mzdu hodinovou a ještě dvě hodiny denně zdarma. Po čtyři léta naše členstvo mělo pracovní pohotovost*

---

²¹⁸ Archiv obce Únanov, Pamětní kniha obce.

*ve dne i v noci, ve všední den i ve svátek. Znaveno svou denní prací obětovalo přece svůj nedělní nebo noční odpočinek. Což dbali mnozí únavy, nevyspaní, mozolů a odřenin! Jest to pro orlovnu. I životem jeden z nás cenu stavby naší nekonečně zvýšil. Bez úrazu pracovali jsme po čtyři léta i při pracích nebezpečných, až ke konci stavby při navážce hlíny bratr Josef Štikola udeřen ojí vozů na místě byl zabit. Vypravili jsme mu pohřeb, jaký Únanov do té doby neviděl, za účasti bratří celého okrsku, i důstojný pamětní kříž mu zbudujeme – ale to vše nenahradí ztrátu jeho života. Jen orlovnu naší učiní nám obět jeho tím dražší!*²¹⁹ Oficiální slavnostní otevření, za přítomnosti katolických hostů z celého kraje, se uskutečnilo 15. a 16. srpna 1922. První den J. Rudolecký posvětil novou orlovnu. Za přítomnosti davů lidí všechny pozdravil ministr J. Dolanský. Slova se zhostili i poslanec J. Šamalík a senátor J. Jílek, jejichž projevy směřovaly do politické a hospodářské oblasti. Na otevření a veřejné cvičení přijeli i zástupci z Vídně se zemským starostou J. Karlickým. Vídeňáci byli přivítáni velkým průvodem s doprovázející hudbou. Program byl pak následující: první veřejné vystoupení žactva, dorostu a členů z Vídně, na večer se konala orelská akademie. Druhý den po mši sváté byla orlovna odevzdána do rukou orlů. Odpoledne další veřejné cvičení, které nacvičovali hosté z okolních jednot i z Vídně. Tohoto cvičení se zúčastnilo mnoho jednot ze Znojemska, neboť slavnostní otevření únanovské orlovny mělo být jakousi náhradou za župní slet. Také to byla odpověď na Sokolské dny ve Znojmě. Orel na Znojemsku tak dal najevo, že i s ním se má do budoucna počítat.²²⁰

Nehledě na fyzicky náročné přípravy a práci na výstavbě orlovny se aktivita v jednotě nezastavovala a pokračovala v samotném duchu jako dopsud. Například se stále hrálo divadlo. 9. ledna 1921 se konal první Reprezentační ples Orla, který se stal v Únanově tradičním a je pořádán dodnes. V roce 1921 se konal župní slet v Hradci Králové rovněž za přítomnosti cvičenců z únanovské jednoty. Ve stejném roce J. Rudolecký vydal pro jednotu v Únanově sbírku Písní orlů únanovských. Ve třicátých letech se objevily tzv. akademie, společné vystoupení mužů a žen za hudby, krátkých

---

²¹⁹ Orel (Ústřední list Československého Orelstva), X., 1925, č. 16, s. 205.

²²⁰ Archiv obce Únanov, Pamětní kniha obce.

scének a cvičení na prostných a na nářadí. Mezi zkušené a výborné členy cvičící na hrazdě patřili: F. Rojík, F. Příbyl, J. Tomášek a další.²²¹

Ve třicátých letech měl Orel v Únanově poměrně velký kapitál. Za dokončení prací na orlovně roku 1925 zaplatila jednota 300 000 Kč. Odhad z roku 1931 se vyšplhal na 350 000 Kč.²²²

V nové orlovně měli členové spolku patřičné podmínky pro hraní a nácvik divadelních představení. Kdykoliv měli ochotníci představení bylo vyprodáno. Na představení jezdili i diváci z okolních vesnic. Divadlo se hrálo zejména v zimních měsících, kvůli volnějším období, jelikož s příchodem teplého počasí se muselo vyrážet pracovat na pole a nebylo příliš času. Divadelní představení mělo několik stejných her, naproti tomu se několikrát vystoupilo i s novými hrami.²²³

S nástupem A. Benáčkové do školy v Únanově se činností v orlu začalo zabývat i žactvo. Dlouhou dobu se starala s J. Kučerovou o ochotnickou činnost divadla a organizovala cvičení orlic.²²⁴

Od poloviny 30. let se k cvičením prostným a na nářadích přidaly i lehkootletické disciplíny. Zpočátku jednota neměla vlastní vybavení, na kterém by mohli členové trénovat. Vyřešilo se to pomocí sbírek od členů, dary anebo vlastní výrobou. Kupříkladu se vyrobily stojany ke skoku do výšky, koule na vrh se zakoupila a na oštěp se vybraly peníze mezi členstvem. A právě nové závody v těchto disciplínách sebou přinesly velký zájem. V roce 1936 došlo k malé rekonstrukci orlovně zaměřené na jeviště a zvětšení sálu.²²⁵

Velkou roli sehrálo ochotnické divadlo, před 2. světovou válkou, poněvadž posilovalo v lidech sebevědomí. Hráli se spíše vlastenecké hry. Z vyprávění je patrné, že herec F. Příbyl, když zazpíval vlastenecké písně, publikum se rozplakalo. Na druhé straně F. Weiss překypoval humorem a smích publika nešel zastavit. Poslední divadlo se sehrálo v roce 1941 a pak byla činnost na dlouhá léta zastavena. Dne 30. prosince

---

²²¹ Tamtéž.

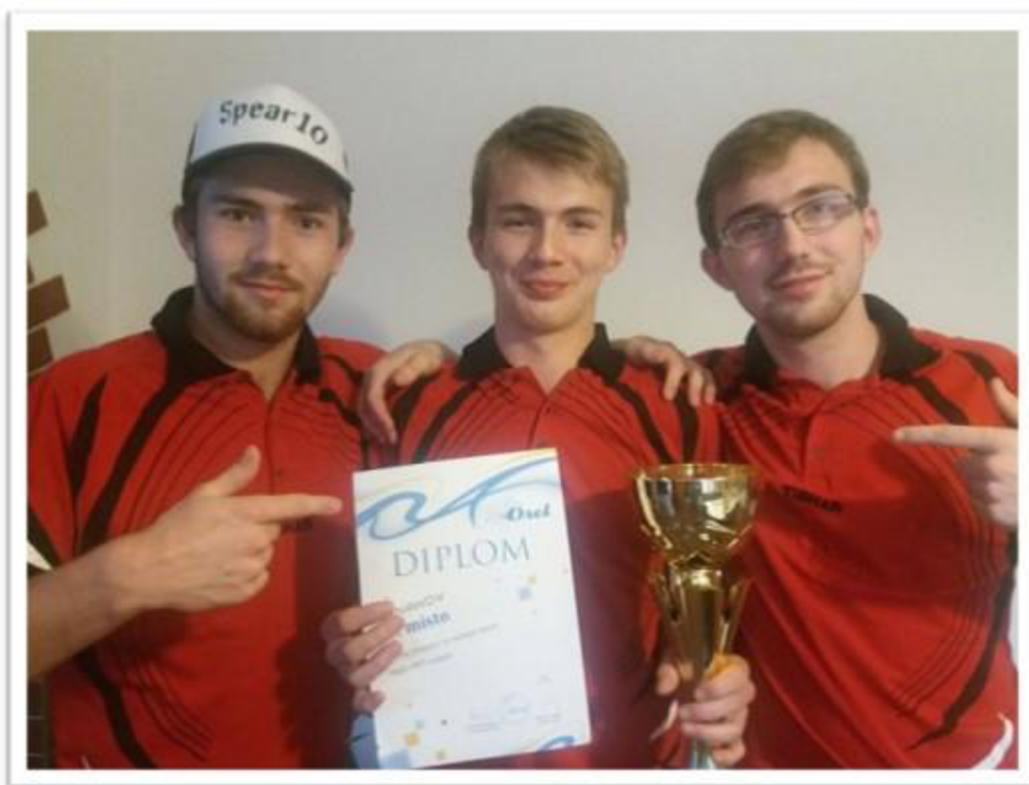
²²² Pilařová, J. (2005). *Orelská činnost na Znojemsku*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 74.

²²³ Archiv obce Únanov, Pamětní kniha obce.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Tamtéž.

1941 byla činnost Československého Orla důsledkem války zastavena. Jednalo se o první celkové zastavení činnosti, protože za 1. světové války práce Orla v Únanově pokračovala.²²⁶

Obrázek 17. Rodina Vybíralová při soutěži družstev ve stolním tenise. Fotografie převzata z Archivu obce Únanov.

V roce 1945 došlo k znovuzrodu jednoty Orla v Únanově. Do funkce starosty byl dosazen F. Pilař. V podstatě se navázalo tam, kde se skončilo. Začínala se cvičit prostná cvičení, do chodu se dalo zase divadlo a veřejná cvičení se taktéž dala do pohybu. Při sčítání členů se napočítalo celkem 150 orlů. Ještě v roce 1947 se únanovští orli účastnili župního sletu v Třebíči. O rok později již činnost Orla v obci skončila. Orlovna a majetek, který spadal pod Orla byl zabaven místním akčním výborem Národní fronty. Veškerá administrativa byla buď zabavena nebo spálena. Těm, kdo vzdorovali a stáli za Orlem, bylo vyhrožováno vystěhováním anebo byli stíhaní. Život orlů se zastavil. Po sjednocování tělocvičných spolků byla v roce 1952 orlovna formálně převedena do majetku Tělocvičné jednoty Sokol Únanov. Pomalu utichalo i divadlo, které již

---

²²⁶ Tamtéž.

nebylo pod Orlem. Na základě komunistické brutality vůči katolíkům se i členové Orla museli stáhnout do ústraní.²²⁷

Po pádu komunismu v listopadu 1989 a nástupu demokracie se Orel mohl obnovit a zahájit opět svoji činnost. V sobotu 30. června 1990 se zástupci z Únanova účastnili manifestačního sjezdu Československého Orla v Brně. V témže roce navštívili také schůzi, jež ustanovila do chodu Kosmákovu župu, na níž dostali poučení o znovu obnovení své jednoty v Únanově. K obnově Orla v Únanově došlo 10. listopadu 1990 za přítomnosti 20 členů. Na založení bylo potřeba 10 členů. V pátek 5. července 1991 bylo jednotě Orla vrácen majetek od Sokola. A v roce 1992 už se aktivity jednoty mohly znovu plně rozjet. Přece však si komunismus vybral svou daň. Po dlouhých letech nečinnosti mnozí orlové a orlice dospěli, vymřeli anebo změnili svůj dosavadní pohled na věc. Změnily se priority členů. V době největšího rozmachu orla se počet členů pohyboval okolo 200,²²⁸ ke dni 13. února 2021 už byl počet členů pouze 46.²²⁹ Po navrácení majetku, bylo potřeba zrekonstruovat orlovnu, která tehdy nevyhovovala již pokročilejším sportovním aktivitám. Tato rekonstrukce proběhla v 90. letech za finanční podpory ústředí v Brně.²³⁰

S novým Orlem vznikly i nová sportovní vyžití v Únanově. Byly založeny týmy stolního tenisu, které jsou nyní spojeny s týmy ze Znojma a hrají III. ligu, divizi, krajské soutěže a okresní soutěže. Stolní tenisté z Únanove se zúčastňují i Mistrovství republiky Orla ve stolním tenise. Úspěchem stolních tenistů je i reprezentace Orla na letních sportovních hrách mezinárodní federace křesťanských sportovních organizací v roce 2012 v Německu a 2016 ve Francii. Zúčastňují se přespolních běhů. Za zmínku stojí i malá kopaná, která je v jednotě oblíbená a v roce 1996, 1998, 1999 a 2000 vyhráli únanovští orlí Mistrovství Orla v malé kopané.²³¹ Úspěchy fotbalistů přiměly jednotu k rozsáhlým opravám. Díky velké finanční podpoře z ústředí v Brně byla možná rozsáhlá rekonstrukce budovy. Na podpoře Orla se podílela i obec Únanov,

---

²²⁷ Archiv obce Únanov, Pamětní kniha obce.

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Orel jednota Únanov. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z <http://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=7&jid=7004>.

²³⁰ Archiv obce Únanov, Pamětní kniha obce.

²³¹ Tamtéž.

jež poskytla také finanční prostředky.²³² Jinak se v jednotě provozují aktivity jako badminton, cvičení v posilovně, pořádají se turnaje v nohejbalu a plážovém volejbalu. Z kulturních akcí pořádá Orel v rámci obce dětské dny a Orelský ples. Únanovští jsou pravidelnými návštěvníky poutí na Hostýn.²³³ Současným starostou je J. Pilař, místostarostou J. Weiss a sekretář J. Kovář.²³⁴

Obrázek 18. Výprava únanovských stolních tenistů na letních sportovních hrách mezinárodní federace křesťanských sportovních organizací v roce 2012. Fotografie převzata z Archivu obce Únanov.

4.6 Jednota Vémyslice

Jedná se o nejmladší jednotu z Kosmákovy župy. Jednota byla založena 22. září 2016. Statistika ke dni 8. února 2021 uvádí, že spolek čítá 15 členů. Z celkového počtu členů je jich 9 v letech mezi 27-60, 2 v letech mezi 19-26 a 4 nad 60 let. Nynějším starostou je J. Průdek, místostarostou J. Eckl a sekretářem Z. Fukalová, kteří byli zvoleni 14. října 2016.²³⁵

²³² Příbyl, F., osobní rozhovor, 20. ledna 2021.

²³³ Archiv Kosmákovy župy Znojmo, Zprávy o činnosti jednoty Orla Únanov z roku 2016.

²³⁴ Orel jednota Únanov. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z <http://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=7&jid=7004>.

²³⁵ Orel jednota Vémyslice. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z <http://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=7&jid=7008>.

Vzhledem k tomu, že je jednota relativně nová a funguje krátkou dobu, nevede si žádné historické záznamy, žádnou kroniku. Proto není možné zjistit průběh její činnosti. Za vznikem jednoty stojí mladí nadšení vesničané. Jejich činnost je směřována především ke kulturním akcím.

Z duchovních činností se konaly 13. listopadu 2016 slavnosti 300 let od obnovení kostela. Dále pořádali 17. května 2017 přednášky o Lurdech a vlakové pouti. Ze sportovních aktivit uspořádali 10. června 2017 závod v cyklistice v mikroregionu. Mezi kulturní aktivity se zařadila Noc kostelů konaná 9. června 2017. Jednota pořádala i výstavu historických krojů a fotek. Jinak se pravidelně účastní akcí pořádaných Ústředím a župou. Ostatní aktivity konané v roce 2016 se soustředily na akce pro různé věkové kategorie a jedna byla uskutečněna díky spolupráci s místními spoluobčany.²³⁶

V roce 2017 se členové jednoty a místní spoluobčané ochotní pomoci pustili do oprav sálu s audiovizuální technikou. Problémy zde dělala mimo jiné dešťová voda v předzahrádce, která musela být odvedena pryč pomocí kanalizace. Zastaralá elektroinstalace musela být nahrazena novou nebo opravena a začaly také práce na rekonstrukci kuchyně. D. Holá ve výroční zprávě z roku 2017 oznámila důvody oprav a získání dotací: *„Naším záměrem je vytvořit komunitní centrum, které bude zaměřeno na více věkových kategorií a dále zázemí pro pořádání letních táborů. Právě pro tábory je nezbytné dobudovat sociální zařízení, na které se pokoušíme sehnat dotace. Rádi bychom se stali kulturním centrem obce a snažíme se pořádat akce, na které návštěvníky baví se vracet.“*²³⁷

Útočištěm členů jednoty je Centrum Fara Vémyslice, která po mnoho let chátrala, ale teď se jí dostává dostatečné péče a stává se z ní kulturní zázemí pro obec.

Vzhledem k minimální sportovní činnosti ve vesnici nebyla vystavěna orlovna. Mezi tradiční kulturní akce patří bezesporu orelský ples, taneční a hudební zábavy, velikonoční zábavy, podzimní a jarní jarmark, Václavské hody a pořádán je také masopust s průvodem masek. Každoročně se již po několikáté vystavuje ve Vémyslicích největší adventní věnec v České republice.²³⁸

---

²³⁶ Archiv Kosmákovy župy Znojmo, Zprávy o činnosti jednoty Orla Vémyslice z roku 2017.

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Centrum Fara Vémyslice. (b.r.). Získáno 25. února 2021, z <https://www.facebook.com/faravemyslice/>.

4.7 Jednota Znojmo

Na Znojensko se orel rozšířil později než do jiných koutů republiky. V raných letech 20. století se neobjevují ještě žádné zmínky o jeho existenci. První odbory na Znojensku vznikly v nedalekém Únanově v roce 1913 při spolku venkovské Omladiny. Iniciátor vzniku těchto odborů a vůbec katolické myšlenky byl J. Rudolecký. Již 7. září 1913 se členové těchto odborů představili na vystoupení v Únanově, které zhlédlo široké obecnstvo.²³⁹

Orelské nadšení se zastavilo s příchodem 1. světové války. I přes všechny strasti Orel začal projevat svoji sílu. Začal se šířit po celém Znojensku. Svoji sílu chtěl Orel ve Znojmě ukázat tak, že 19. září 1919 uspořádali Orelský den Znojemska a sousedních krajů. Bohatý program obsahoval průvod v krojích, veřejné cvičení, mši svatou a cvičilo se i na náradí. I přes nepřízeň počasí se cvičení vydařila. Tímto procesem dával Orel najevo, že svoji činnost neukončil a hodlá ve svojí tělovýchovné, duchovní i kulturní činnosti pokračovat.²⁴⁰

Orel ve Znojmě byl založen 3. října 1920, který se odtrhl od stávajících tělovýchovných odborů při katolických spolcích a vznikla jednota Orla s novými stanovami. Ze Znojemska se orelská vlna rozšířila i na Krumlovsko, Budějovicko a později Hrotovicko.²⁴¹

V první řadě se Orel ve Znojmě zúčastňoval duchovních akcí a s tím spojených akcí, poněvadž směřovali především cestou mravně-náboženskou.²⁴²

V minulosti ve Znojmě fungovaly dvě jednoty. Jednota Znojmo a jednota Znojmo-Louka. V počtu členů převyšovala jednota Znojmo-Louka.²⁴³ Nyní je ve Znojmě pouze jediná jednota Znojmo, která má celkem 42 členů. Největší zastoupení členů je mezi lety 27-60 let a to 20 osob. Stávajícím starostou je L. Mihola, zastupuje ho

---

²³⁹ Pilařová, J. (2005). *Orelská činnost na Znojensku*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 47.

²⁴⁰ Tamtéž, s. 47–48.

²⁴¹ Tamtéž, s. 48.

²⁴² Tamtéž.

²⁴³ Župa Kosmákova. (b.r.). Získáno 12. března 2021, z http://www.orel.cz/stare/jednoty/jednota.html?zupa_id=7.

E. Zámečnicková a sekretářem je M. Ševčíková.²⁴⁴ V roce 1928 čítala jednota 196 členů. Jednota měla v té době 45 členů žactva, 15 členů dorostu a cvičících členů 25.²⁴⁵

Znojmská jednota měla větší možnosti využívat cvičebního náradí než ostatní jednoty v okolí. Navštěvovala totiž školní tělocvičny, které byly vybaveny náradím, jež neměly ostatní jednoty šanci využít. V prvních tělocvičných cvičeních se zařazovala cvičení na prostných a rytmická cvičení. Při cvičení na náradí se ve větší míře využívala hrazda a bradla. Jednota Únanov měla také možnost využívat dalšího náradí: kruhy, visutou hrazdu a kolovadla.²⁴⁶

Jednota ze Znojma měla jako jedna z mála vlastní jeviště na divadelní představení. Divadelní činnost se stala nejrozšířenější z oblasti osvětové práce. S jednotou v Únanově organizovali členové Znojmské jednoty i loutkové divadlo.²⁴⁷

Ve čtvrtek 5. května 1921 se konala schůze představitelů Kosmákovy župy a rozhodlo se o rozdělení do pěti okrsků. Jednota Znojmo spadala do III. znojmského okrsku.²⁴⁸

V současnosti se jednota pravidelně zúčastňuje pouti na sv. Hostýn. Když jsou vzpomínkové akce k uctění památky významných osobností, tak na nich nechybí.²⁴⁹ Samozřejmě se podílejí i na občanských akcích a předávají svoje hodnoty široké veřejnosti.²⁵⁰

Například 20. a 21. března 2018 se zástupci z jednoty Orla Znojmo v krojích zúčastnili přenesení ostatků kardinála J. Berana. Ten byl za své náboženské priority a vlastenectví dlouhá léta vězněn nacisty i komunisty. Ostatky se z Vatikánu do ČR dostaly letounem. První den se ostatky kardinála převezly do baziliky na Strahově a druhý den již do katedrály sv. Víta.²⁵¹

---

²⁴⁴ Orel jednota Znojmo. (b.r.). Získáno 12. března 2021, z <http://www.orel.cz/?ukaz=jednota&zid=7&jid=7005>.

²⁴⁵ Pilařová, J. (2005). *Orelská činnost na Znojmsku*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika), s. 53.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 48.

²⁴⁷ Tamtéž.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 53.

²⁴⁹ Archiv Kosmákovy župy Znojmo, Zprávy o činnosti jednoty Orla Pavlice z roku 2017.

²⁵⁰ Archiv Kosmákovy župy Znojmo, Zprávy o činnosti jednoty Orla Pavlice z roku 2019.

²⁵¹ Časopis Orel, II., 2018, s. 6–7.

5 Závěr

Předpokládanou prací jsme se snažili naplnit cíl a úkoly bakalářské práce, kterými bylo objasnění historických událostí v organizaci s názvem Orel, zpracovat stručnou biografii o nejvýznamnější osobě Orla Jana Šrámka a biografii o patronu Kosmákovy župy Václava Kosmáka. Hlavní cíl byl sepsat stručnou historii o jednotlivých jednotách v Kosmákově župě. Například zpracování významných mezníků: stavby orloven, sportovní úspěchy, chod jednot a podobné akce, které reprezentují orelskou společnost.

Orel je organizace zabývající se tělesnou, kulturní a duchovní činností, jež měla ve své historii několik významných mezníků. V 19. století byl nejsilnějším spolkem Sokol, který sdružoval mnoho členů různého vyznání. Sokol neměl z počátku problém k lidem věřícím. Nicméně se začínaly projevovat sympatie ke klerikalismu a v tom Sokol neviděl nic dobrého. Později svojí protikatolickou záští rozdělil členy na dva tábory, a tím v podstatě všechno odstartovalo. Věřící lidé začali zakládat odbory při fungujících katolických spolcích a později v roce 1909 vznikla jedna velká organizace Orel, která byla pojmenovaná po vzoru jejich slovinských bratrů. Rychlý rozvoj Orla překazila 1. světová válka, do níž odcházelo mnoho členů.

Po válce se organizace otřepala z nadělaných škod a došlo k vzniku žup a jednot pod vedením ústředí v Brně. Ve 20. století se stalo hned několik událostí, které změnily chod Orla. Jednou z těch pozitivních byl orelský slet v Brně roku 1922 a ještě významnější byly Svatováclavské dny Orelstva v Praze roku 1929. Negativní změny se dostavily s příchodem 2. světové války. Došlo k výrazným omezením a zákaz činnosti Orla nastal v roce 1941, dokončen byl v roce 1942. Po roce 1945 se Orel opět vzpamatovával, rozvíjel. Orelská práce byla přerušena nástupem komunismu v roce 1948. Zákaz platil až do pádu komunismu v listopadu 1989. Po roce 1990 se pomalu začíná Orel, snad již naposled, probírat z komunistického zákazu. Lze jen doufat, že tak dlouhý zákaz nenapáchal škody, které by měly zásadní vliv na jeho další působení na tělovýchovné, kulturní a duchovní scéně. Jednotlivé obnovy Orel zvládl v podstatě bez větších problémů a lze říct, že jeho činnost se neustále žene kupředu, nicméně rozdíl mezi minulostí a dnešní dobou je v počtu členů výrazný.

Po 1. světové válce se začínaly zřizovat jednotlivé župy a jednoty. V té době byla jedna velká Západoslovácká župa Václava Kosmáka, která sdružovala jednoty

z Jihlavska, Třebíčska, Znojemska, Velkomezeříčska a Moravskobudějovicka. Současná Kosmáková župa nese jméno po významném knězi a spisovateli Václavu Kosmákovi.²⁵² K rozdělení došlo v roce 1947 a po nástupu komunismu a zákazu orelské činnosti v roce 1948 došlo k zastavení veškerých aktivit. Po ukončení komunistického režimu v roce 1989 se začínala zase objevovat orelská práce. Nicméně Kosmáková župa se obnovila až o 7 let později v roce 1996. Jako první se z komunistického útlaku vzpamatovala jednota v Únanově, Mramoticích a ve Znojmě. V minulosti jednoty na Znojemsku čítaly okolo 100 členů, dnes má samotná župa jen okolo 230 členů. To může mít za následek dlouhé strádání v komunistickém režimu, kdy starší členové vymřeli a nepředali své zkušenosti dalším generacím. Možná už někteří starší členové neměli sílu se pouštět zas a znovu do orelské práce po náročných obnovách orelské činnosti.

Jednotlivé jednoty v Kosmákově župě provozují různé sportovní vyžití např.: tenis, volejbal, basketbal, florbal, plavání, stolní tenis, nohejbal a další. Pořádají orelské plesy, besídky a všemožné kulturní akce, poutě apod. Župa samotná nepořádá žádné sportovní turnaje, to je na jednotlivých jednotách. Za zmínku stojí i účast jednotlivců a týmu na letních sportovních hrách mezinárodní federace křesťanských sportovních organizací.

Bakalářská práce pojednává o historickém přehledu jednotlivých jednot v Kosmákově župě. Bohužel polovina jednot z župy si nevede žádnou kroniku, fotky ani informace o počátcích. Nic, co by přispělo k této práci, což způsobilo při vytváření práce problémy při shromažďování informací. Proto se v této práci vyskytuje nepravidelná délka textu v jednotlivých kapitolách. Téma Orel a jeho historie je na tak rozsáhlé úrovni, že vystihnout všechny detaily související z činností je téměř nemožné.

V současnosti výrazná většina dětí není vedena ke sportu, což v dnešní hektické době plné fastfoodových okýnek, rychlého občerstvení a minimálního pohybu vede k obezitě u dětí. To se projevuje i u samotných tělovýchovných organizací trpících nedostatkem členů anebo členové jsou, ale absolutně bez přičinění k dílu. Jistě by bylo vhodné se nad tímto problémem zamyslet a více se věnovat a vést děti ke sportovnímu vyžití. Určitě by to pomohlo samotným dětem v rámci sociální interakce, porozumění

---

²⁵² Kubišova župa nese jméno po vojáku Janu Kubišovi, který se svými kolegy provedl atentát na Reinharda Heydricha.

a zdravé rivalry. Pomohlo by to ovšem i samotným tělovýchovným organizacím v rozrůstání jejího členstva a posílení na poli tělovýchovném.

Prameny a literatura

Archivní fondy a sbírky

Archiv Kosmákovy župy Znojmo.
Archiv obce Únanov.
Archiv Orla.
Archiv Orla Pavlice.
Kronika Orla Pavlice.
Osobní archiv Františka Příbyla.

Periodika

Časopis Orel, roč. 2018, vyd. 2.
Orel (Ústřední list Československého Orelstva), roč. 1925, 1929–1933, 1935–1940.
Orel (Věstník křesť.-sociálního Orla československého), roč. 1918.
Orelské listy (župy Václava Kosmáka), roč. 1997.
Orelský věstník (List středočeské orelské župy Pospíšilovy), roč. 1931.

Tištěné prameny

Československý Orel (program, dějiny, statistika). (1931). Praha: Ústřední Rada Orla československého.
Orelský kalendář 2015. (2015). Brno: Orel.
Příručka osvětové práce orelské. (1921). Brno: Ústřední Osvětový Sbor Orla Čsl.
Vznik a stručné dějiny Orla v Čechách 1897–1921. (1922). Hradec Králové: Osvětový sbor Brynychovy župy.

Literatura

Bosák, E. (1969). *Stručný přehled vývoje sportovních odvětví v Československu (Díl 1, Příspěvek k historii československého organizovaného sportovního hnutí)*. Praha: Olympia.
Buchtová, M. (2014). *Osobnost Václava Kosmáka v kontextu sociální pedagogiky*. (Bakalářská práce, Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Zlín, Česká republika).
Bureš, P., & Plichta, J. (1931). *Sport a tělesná kultura v Čsl. republice a cizině*. Almanach Sportu.
Filipová, E. (2012). *Osobnost Václava Kosmáka a jeho přínos pro moravský národopis*. (Bakalářská práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika).
Frajdl, J. (1993). *Protektorát Čechy a Morava 1939–1945*. Moravská Třebová: Diatext M.
Hladký, J. (2020). *Činnost křesťanské organizace Orel v období 1938–1942 na Brněnsku*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika).
Kaplan, K., & Paleček P. (2008). *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal.
Kosmák, V. (1876). *Kukátko čili Život lidský v obrazech*. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských.
Marek, P. (2004). *Jan Šrámek: kněz, státník, politik*. Olomouc: Moneta-FM.
Novák, M. (2019). *Historie tělesné výchovy a sportu v jednotách Kubišovy župy spolku Orel*. (Diplomová práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, České Budějovice, Česká republika).

- Nováková, R. (2017). *Křesťanská demokracie očima Jana Šrámka*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika).
- Papež, J. (2005). *Československý orel v exilu-Župa svatováclavská: 1948–1989*. Brno: Orel.
- Pilařová, J. (2005). *Orelská činnost na Znojemsku*. (Diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika).
- Popelínský, L. (2012). *Vzpomínky z protektorátu*. Praha: Brána.
- Procházka, P. (2006). *Vyškovská farnost v letech 1945–1952*. (Bakalářská práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika).
- Schelle, K. (2010). *Protektorát Čechy a Morava-jedna z nejtragičtějších kapitol českých novodobých dějin*. Ostrava: Key Publishing.
- Slavotínek, I. (2001). *K historii Sokola, Orla a skautingu na Prostějovsku do roku 1948*. Prostějov: Městská knihovna v Prostějově.
- Sýkora, T. (2018). *Sport a sportovní organizace v Brně za Protektorátu Čechy a Morava*. (Bakalářská diplomová práce, Masarykova univerzita v Brně, Brno, Česká republika).
- Štefík, J. (2012). *Sociální působení Msgre. Jana Šrámka v Novém Jičíně v letech 1893–1901*. (Diplomová práce, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, Česká republika).
- Štumbauer, J., Tlustý, T., & Malátová R. (2015). *Vybrané kapitoly z historie tělesné výchovy, sportu a turistiky v českých zemích do roku 1918*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Tlustý, T. (2019). Počátky a vývoj orelské organizace v Čechách do roku 1914. *Česká kinantropologie*, 23(1–2), 62–77.
- Vejskal, O. E. (2002). *Drobná plastika tělocvičných organizací (Díl třetí: Odznaky a medaile: Orel, DTJ, FPT, Makkabi, Německé spolky, Spartakiády ČSTV)*. Praha: Česka společnost přátel drobné plastiky.
- Vejvar, S. (2014). *Dějiny tělovýchovné organizace Orel v Čechách v letech 1909–1948* (Disertační práce, Univerzita Karlova v Praze).

Elektronické a internetové zdroje

- <http://www.orel.cz>
- <http://www.prosimerice.cz>
- <http://www.myjsmetonevzdali.cz>
- <http://www.npg.org.uk>
- <http://pavlice-historie.wz.cz>
- <https://www.pavlice.cz>
- <https://orelskafl.cz>
- <https://www.facebook.com>

Poznámkový aparát

ČR – Česká republika

ČSL – Československá strana lidová

ČSR – Československá republika

ČSTV – Československý tělovýchovný svaz

DTJ – Dělnická tělocvičná jednota

STB – Státní bezpečnost

USA – Spojené státy americké

YMCA – Young Men's Christian Association – Křesťanské sdružení mladých lidí

YWCA – Young Womens Christian Association – Křesťanské sdružení mladých žen